

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen

i

Nykjøbing Cathedralsskole

1849

ved

C. P. Rosendahl,

Rector.

Nykjøbing.

Trykt i W. Laubs Entes Officin.

Om
det oldnordiske Sprogs

**Overensstemmelse med det græske
og latinske i Ordføjningen**

af

Mag. Georg F. W. Lund,
Overlærer. -

Om det oldnordiske Sprogs Overensstemmelse med det græske og latinske i Ordføjningen.

For tre Aar siden benyttede jeg mig af den Lejlighed, som Indbydelsesskrifter til de latinske Skolers offentlige Prøver tilbyde, til at henlede Opmærksomheden paa det oldnordiske eller gamle islandske Sprogs Anvendelighed som sprogligt Dannelsesmiddel i vore højere Læreanstalter*); jeg søgte da tillige at angive Muligheden af et Forsøg, og den efter min Mening hensigtsmæssigste Maade, hvorpaa det lod sig udføre, i det jeg nøje sluttede mig til Planen for den nylig omformede Sprogundervisning i Skolerne. Jeg ytrede det Haab, at om der end for Øjeblikket ikke kunde ventes Deltagelse eller Understøttelse fra mange Sider, og Tiden endnu ikke syntes at være kommen til at foretage de Forandringer, som deraf maatte følge, vilde Sprogets Ret dog tidligere eller sildigere blive erkjendt; og min Overbevisning er endnu den samme, nagtet tilsyneladende endnu ingen Fremgang i denne

*) Om det oldnordiske Sprog som Undervisningsgjenstand i vore lærde Skoler. Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Nykjøbing Kathedralskole. 1846.

Retning har vist sig. Thi uanset de stærke ydre Bevægelser, som sikkert for længere Tid ville sætte en Skranke for al nøjere Forbindelse og nærmere Tilslutten navnlig i folkelig og sproglig Henseende til vore sydlige Naboer, og derimod naturligt desto mere drage Folkets Tilbøjelighed til de nærmere beslægtede nordiske Broderfolk, - hvormed staar i Forbindelse en bevidst Stræben efter at holde Sproget rent og frit for alt fremmedartet Paahæng, men derimod skaffe det Næring fra dets gamle Rod, — har uimodsigelig en vis naturlig, umiddelbar Drift, en skjult og dunkel Følelse i den sidste Tid drevet mange til selv at opsøge og tilegne sig det nordiske Grundstof i vort hele folkelige Væsen og Sprogets Aand gennem de Skrifter, der tale til os med den gamle danske Tunge. Og vil man hellere tilskrive en indre Trang denne Bevægelse, end tillægge de sproglærdes og oldkyndiges bestandig lydende Opfordringer nogen stor Indflydelse herpaa, da kunne disse vistnok intet have imod at antage et saadant Vidnesbyrds Gyldighed, men ville med Glæde tage det til Indtægt som det mest talende Bevis paa deres Bestræbelsers Berettigelse.*)

Med Hensyn til det Spørgsmaal, som da blev opstillet og forsøgt besvaret, om Oldnordisk med Held kunde optages blandt Undervisningssprogene, er der endnu næppe gjort nogen Erfaring hos os, som er almindelig bekjendt, hvorved Foretagendet

*) Hertil maa ogsaa henregnes Optagelsen af Oldnordisk i den filologiske Embedsexamen, ifølge Anordn. af 2 Febr. 1849.

set fra den praktiske Side bestemt maatte fraraades eller tilraades. Da jeg i det mindste ikke kjender andre Forsøg, end dem jeg selv har anstillet, *) være det mig tilladt at nævne dem her med Tilføjelse af, at min Erfaring hverken er saa stor eller sikker, at jeg deraf med Bestemthed tør slutte noget. I de sidst forløbne Aar har jeg to Gange tilbudt og meddelt, hver Gang omtrent en halv Snæs af denne Skoles Lærlinge i de højere Klasser, Undervisning i Islandsk i Vinterhalvaarene og til hen paa Sommeren. Paa Grund af flere tildels nundgaaelige og let begribelige Hindringer for et aldeles frivilligt, uden for hele Skoleundervisningen staaende, paa et for sildigt Standpunkt indtrædende Fag, hvorpaa desuden ikke megen Tid kunde anvendes af Disciple, som vare temmelig stærkt bebyrdede og saa godt som hvert Aar maatte begynde paa et nyt Sprog, kunde der ikke vise sig noget glimrende Udbytte af disse Forsøg; men paa den anden Side har jeg aldeles intet sporet, som kunde svække min tidligere Overbevisning om den ledende Grundtankes Rigtighed. Tværtimod er den Tro blevet bestyrket, at ved at anvendes i rette Tid og paa rette Sted og ved at erholde den nødvendige Tid vil Oldnordisk kunne udfylde sin Plads som et nødvendigt Led i Sprogens Række og meddeles i Undervisningen med Nytte saavel for Sprogundervisningen i Almindelighed, som for Modersmaalets Be-

*) Se Antikvarisk Tidsskrift (udg. af d. kgl. nordiske Oldskriftselskab) for 1846, S. 10.

handling i Særdeleshed. Jeg har derfor ingenlunde opgivet at anstille flere Forsøg.

Her er det imidlertid ikke Hensigten videre at forfølge de ovennævnte Betragtninger; men efter paa ny at have anbefalet Sagen til fortsat Prøvelse og Overvejelse, ville vi med samme Maal for Øje fra en anden Side søge noget nærmere at belyse det Forhold, hvori Oldnordisk staar til de andre (klassiske) Sprog, navnlig i faa Træk angive den sproglige Overensstemmelse, som viser sig i den oldnordiske, græske og latinske Ordføjning.

At Græsk og Latin som nær beslægtede Søstersprog fordre en aldeles ensartet og Side om Side gaaende Behandling og Fremstilling af Ordføjningslæren er allerede indset af mange; adskillige have gjort Forsøg i denne Retning,*) men ingen paa en mere tilfredsstillende Maade løst Opgaven i dens Helhed, og derved bevist Tankens Sandhed og Rigtighed, end Madvig ved at anvende sin Behandling af den latinske Ordføjningslære paa det græske Sprog**) og gennemføre Planen med Klarhed og Skarphed. Allerede tidligere havde, som bekjendt, Rask med ikke mindre Held og for saa vidt med større Glands, som Betragtningen omfattede langt flere Sprog, godtgjort, hvorledes de tre her nævnte (og tillige en stor

*) Blandt disse jeg selv i min Disputats: de parallelismo syntaxis Græcæ et Latinæ usu casus genitivi demonstrato, Havn. 1845.

**) Græsk Ordføjningslære, især for den attiske Sprogform, Kbh. 1846. I Randen ere §§ bestandig sammenholdte med de tilsvarende i den latinske Sproglære, 2den Udg.

Del andre) Sprogs Bøjningslære maatte fremstilles efter samme Plan, i det han byggede videre paa den i hans berømte Prisskrift „om det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse“ lagte Grundvold; og denne Anskuelse har bestandig mere og mere gjort sig gjældende, saa at Rigtigheden deraf maa anses for uomstødelig.*) Ligeledes tør det antages for givet ved Rasks Forskninger, i hvilket Slægtskab Oldnordisk maa betragtes at staa til den thra-kiske Sprogstamme (Græsk og Latin), samt hvorledes dette Sprogs Bøjningslære stemmer overens med hine Sprogs.**) Af det oldnordiske Sprogs Ordføjning findes derimod, saavidt mig er bekjendt, ingen Fremstilling, og de Afsnit, som findes i de forskjellige Sproglærer (af Rask, Munch og Unger osv.) med denne Overskrift, indeholde kun nogle faa, løse Bemærkninger, som i usammenhængende og ubestemte Træk antyde „saadanne Ytringer af Sprogbrugen og Ordformernes Anvendelse, der tilfældigvis af sig selv paanødte sig den omhyggelige og med Sprogsands

*) Et af de nyeste Forsøg, som ellers ikke indeholder synderlig meget ejendommeligt eller nyt, er Munchs lille „sammenlignende Fremstilling af det danske, svenske og tyske Sprogs Formlære“, Christiania 1848.

***) Paa den af Rask lagte Grund have siden andre bygget videre, skjönt ikke alle have fulgt den Retning, som af ham bestemt og sikkert var anvist; og mærkeligt er det, at medens man snart sammenligner Oldnordisk med Sanskrit (Holmbo), snart med Hebraisk (Brinck-Seidelin) eller andre forskjellige Sprog, tror enhver at have opdaget det rette Slægtskab og Sammenhæng, og finder Bestyrkelse for sine Paastande og Formodninger, hvor man ofte mindst skulde vente det.

begavede Læser af Oldskrifterne; og de bære tydelige Spor af, at Forfatterens Blik i det væsentlige var vendt paa ganske andre Gjenstande, navnlig enten Formerne og Bøjningen eller Lydlærens Ejendommeligheder eller noget lignende. Her er altsaa en vid Mark aaben for fremtidig Undersøgelse og Forskning, og det kan ikke være andet, end at Stoffet ogsaa vil finde en værdig Behandling. Hensigten med de følgende löst udkastede Træk er kun at antyde den Vej, hvilken man synes at burde betræde, at give et Grundrids til den Bygning (eller nogle Dele af den), hvis Opførelse og Fuldendelse fordrer mangen flittig Arbejders kunstforstandige Haand, mangen begavet Kunstners kløgtige Snille. Og selv om det var mig muligt at levere noget fuldstændigere, vilde dette næppe være det passende Sted dertil. Snarere vilde jeg tro at kunne tilfredsstille denne Lejligheds Fordringer, hvis jeg var i Stand til at fremhæve nogle af de almindeligste, mest tiltalende Punkter af Gjenstanden, som kunde tildrage sig flere Læsers Opmærksomhed. At dette imidlertid ikke vil lykkes mig, nærer jeg en ikke ringe Frygt for; og hvis et mislykket Forsøg kan finde en Undskyldning i at man har forudset dets Udfald, da tilstaar jeg, at jeg ingenlunde er blind for de Vanskeligheder, som det altid har, ikke at vide hvilke Læsere man helst skal tænke sig. Thi medens de sproglærde ikke ville finde meget nyt i disse Blade, kunne de aldeles uindviiede næppe deri finde noget, som kan tiltale dem. Dog har jeg nærmest tænkt, at jeg tale til de Sproglærere og Skolemænd, til hvem

ogsaa mine forrige Betragtninger om det oldnordiske Sprog vare henvendte, nemlig de, som med almindelig Sprogkundskab og den saakaldte klassiske Filologi endnu ikke havde forbundet Indsigt i og Kjærlighed til Oldnordisk; og hos disse vilde det glæde mig at kunne bidrage til at vække Lyst til at gjøre sig bekendt dermed.

Netop af Hensyn til det sidst anførte være det mig derfor tilladt förend jeg gaar over til den egenlige Gjenstand for disse Optegnelser endnu at dvæle nogle Öjeblikke ved det oldnordiske Sprogs almindeligere Beskaffenhed og Sproglærens andre Dele. Först fortjener da Lydlærens Vigtighed at paapeges, dels fordi Lydenes, navnlig Selvlydenes Rigdom og Fylde, mangfoldige Overgange og Forandringer vidne om Sprogets sjældne indre Liv og Kraft, Finhed i at skjelne Lyden, Bøjelighed og Velklang; dels fordi Indsigt deri er nödvendig til at fatte og samle de nyere nordiske Sprogs og Sprogarters Ligheder og indbyrdes Forhold, samt Folkesprogenes Ejendommeligheder.*)

I den egenlige Bøjningslære er der næppe efter Rask gjort noget Fremskridt, og de Afvigelser, som de nyere have tilladt sig fra hans Behandling, turde snarere være til Skade end til Gavn. Da dette iövrigt er den mest behandlede og bekendteste Del af Sproglæren, skal den her ikke videre omtales; hvorimod Orddannelseslæren, som ikke har

*) Jeg henviser til Gislasons og Ungers Arbejder, ligel. til Ivar Aasen: det norske Folkesprogs Gram., Christiania, 1848.

været saa heldig at modtage nogen udtømmende Behandling, mere kunde behöve at udhæves. Heri viser Sproget nemlig en saadan Lethed og Styrke, at det vanskelig overtræffes af noget andet evropæisk Sprog. Kun Græsk, der i saa mange Henseender staar Islandsk nærmest og i saa meget synes ligesom at ville gjöre det Rangen stridig, kan heri maale sig dermed, i det dog hvert af disse to Sprog har Fortrinet i sin særegne Del. Thi medens det græske Sprog især udmærker sig ved sin beundringsværdige Lethed til at aflede Ord af Stammerne, er det oldnordiske mere skikket til at danne ny Ord ved Sammensætning. Men dette sidste besidder en lige saa stor indre Rigdom til af sig selv ligesom af en udtømmelig Kilde at foröge Ordforraadet, uden at behöve fremmed Laan, selv hvor det gjælder at udtrykke de fra Folkets Tankekreds fjerneste Begreber, de forskjelligste videnskabelige Kunstord eller for særlige Fag ejendommelige Benævnelser; — ja selv Egennavne paa fremmede Personer, Stæder osv. kan Sproget ikke taale optagne i sig, uden at have iført dem sit eget Klædebon. Heraf lader sig da det Held forklare, hvormed endog Skrifter af vanskeligere Indhold lade sig gjengive paa Islandsk.*)

*) Jeg tør her ikke opholde mig ved at anføre Beviser eller Prøver paa mine Paastænde, især da en flygtig Gjennembladen af en endog ufuldstændig Ordbog vil kunne overbevise enhver om det først nævnte; og hvad det sidste angaar, da vil det være tilstrækkeligt at nævne følgende Prøver: Althingstidendén (Tíðindi frá Alþingi Íslendinga) for 1845 og 1847; — det islandske literære Selskabs aarlige Beretning, Skírnir, som

Hvad dernæst Ordføjningslæren angaar, hvorom her skal handles, da vilde det til en udførligere og mere gennemgribende Fremstilling af den i dens Forhold til den græske og latinske uden Tvivl være nødvendigt at følge en bestemt Anordning, navnlig den, der antoges for den rigtige i de to andre Sprogs Behandling, i det man Skridt for Skridt paaviste Overensstemmelsen eller Uoverensstemmelsen i det enkelte; svarede da Udfaldet til Forventningen, turde deraf slutes til den antagne Lighed. Her derimod, hvor kun nogle Hovedpunkter kunne blive Gjenstand for en kort Omtale, vil det, efter hvad ovenfor blev anført, være hensigtsmæssigere kun at tage disse frem for Betragtningen og dertil lade slutte sig saameget af det øvrige, som der tilbyder sig Lejlighed til at medtage.

Gaar man ud fra den Grundsætning, som af Madvig er anvendt først i Fremstillingen af den latinske Ordføjningslære og derpaa af den græske, og hvis Rigtighed noksom er godtgjort ved Udførelsen, nemlig at den eneste naturlige Udvikling af de nævnte (og alle med dem nær beslægtede) Sprogs Ordføjning er den, der gaar ud fra Begrebet Sæt-

meddeles en Oversigt over Aarets Begivenheder, f. E. den sidste Aargangs (1848) Viðbætur við frjettirnar frá því um nýárið; — af Oversættelser vil jeg blot nævne: Mynsters Betragtninger (Hugleiðingar um höfudatriði kristinnar trúar) af Pastor Þorgeir Guðmundsson, 1839; Dr. Sv. Egilssons klassiske Oversættelse af Odysseen (som har været indeholdt i tidligere Indbydelsesskrifter fra Bessetad Skole), af ældre: Jón Þorlákssons Oversættelse af Miltons Paradise lost (udg. 1828 i Kbhvn.).

ning og dernæst følger Formrækkerne; erkjender man fremdeles, at al Bøjning i disse Sprog væsenlig er Navneordenes ved Forholdsformer og Udsagnsordenes gjennem de forskjellige Maader og Tider,— bliver det indlysende, at dette ogsaa lader sig anvende paa Oldnordisk og at Ordføjningsslæren i Hovedsagen kommer til at bestaa af de to Afsnit, der afhandle disse to Formrækkers Anvendelse.

Det eneste Middel, som Sproget endnu har til at give Tanken Form i Tale, er Ordstillingen; hvorfor Reglerne herom udgjøre Ordføjningens tredie og sidste Hovedafsnit. Men da der foruden de nævnte Formrækker findes Former for de forskjellige Personer, Tal, Kjon, de saakaldte Sammenligningsgrader for Tillægsord og Biord og (i Græsk og Islandsk) Kjendeordet, danner Læren om disse Formers Anvendelse Bipartier i Ordføjningsslæren, hvilke dels maa behandles strax i Begyndelsen, hvor Sætningens enkelte Bestanddele udvikles, dels senere slutte sig til de to Hovedafsnit paa forskjellige Steder. Vi ville nu nærmere betragte det første Afsnit.

I.

Om Anvendelsen af Forholdsformerne.

Det er bekjendt, at Islandsk ligesom Græsk mangler Latinens Redskabsform (Ablativ), og at Kaldeformen, som i Græsk og Latin vel i Form adskiller sig fra Nævneformen, men i Ordføjningsslæren saa godt som ingen Plads har, her ligeledes aldeles mangler, i det den aldrig udsondrer sig fra

hin. Naar det dernæst antages som givet, at Nf., for saa vidt den har nogen særlig Anvendelse i Ordføjningslæren, maa behandles i Forbindelse med Gjenstandsformen som dens naturlige Modstykke, kommer altsaa dette Afsnit til at bestaa af tre Dele: 1) om Nf. og Gf., 2) om Hensynsformen, 3) om Ejeformen.*)

1. Nf. har i Islandsk ganske den samme Anvendelse som i Græsk og Latin; den bruges nemlig til at betegne Grundordet i Sætningen og hvad der er hosstillet eller sideordnet dette: Gagnraðr ekkheiti. Sá maðr er Hallfreðr hét. Hann nefndist Gángleiri. (M. Gr. O. § 20 og Anm. 1). Det samme er Tilfældet i Sammenligninger.

Gf. bruges ligeledes i Islandsk til at betegne den ligefremme Gjenstand for indvirkende Udsagnsord (M. § 21 fg.). Kun maa det her ligesaavel som i de andre Sprog erindres, at et Begreb i det ene Sprog ikke altid ganske dækker det samme eller nærmest tilsvarende i det andet, og følgelig ofte styrer en anden Fhform, som: orðum mæla einn, kveðja einn, biðja einn, niða einn, gráta einn, byrja söguna osv.; ligeledes saadanne Egenheder som: at vaða ellða, o. lign. Derimod er det ejendommeligt for det islandske Udtryk, at det indvirk. Uo., naar det bruges som uindvirk. (i det

*) Svarende til Madvigs græske Ordføjningslæres 1ste Afsnit Kap. 3, 4, 5, til den latinskes I, 2, 3, 4, 5. For Sammenligningen Skyld anføres i det følgende §§ af den græske Ordføjningslære.

mindste tildels) beholder Gf., som: hvernin söguna börjar. — Hvad dernæst de Uo. angaar, som ere sammensatte med Fho., da kan i Islandsk vistnok ikke opstilles samme Regel som i Græsk og Latin (M. § 23); derimod have dog sikkert ogsaa andre Uo. en Gf. end de, som alt i Forvejen vare indvirk., og hvor altsaa Fho. ingen Indflydelse har paa Styrelsen. Men om hele dette Punkt tør jeg endnu intet med Bestemthed afgjøre, dels fordi en stor Mængde Uo. bruges i saa forskjellige Betydninger, snart indvirk., snart uindvirk., dels (og det fornemmelig) fordi Fho. gjerne holdes adskilt fra Uo. og følgelig forbindes med den Forholdsform, som det selv styrer, eller føjes til som Bio. Selv saadanne Uo., hvis Betydning er bleven ganske indvirk., kunne forbindes med Hf., som fyrirkoma, fyrirgæra. — Med en dobbelt Gf. forbindes nogle Uo., som svare omtrent til de græske og latinske, der have samme Styrelse (M. § 24), f. E. hann setti þar yfir höfðingja Hákon jarl Sigurðarson; ligeledes kalla (derfor lidende: hann var kalladr Hálfðan svart) og andre lignende. Men det oldnordiske Sprog viser her, som næsten overalt en stor Forkjærlighed for at danne Udtryk med Fho. eller andre ydre Forbindelsesmidler. De andre Udtryk i Græsk og Latin (M. § 25) med en dobbelt Gf. ere derfor heller ikke almindelige i Isl., om end enkelte Ligheder kunne paavises. — Gaar man herfra over til at betragte den løsere Gf., som fornemmelig i Græsk er saa almindelig og tildels derfra (af Digterne) overført i Latin (M. § 26—27), viser der sig i Islandsk vel ikke alle de samme, men

dog nogle overensstemmende Træk, f. E. en Gf. styret af et egenlig uindvirk. Uo., naar Begrebet er væsenlig det samme i begge, som: at renna skeið, at fara ferð. Ligeledes findes Gf. som Maalsangivelse af en Handlings Indhold eller Omfang, der udtrykkes ved et uindvirk. Uo., som: fjölb ek fó r, fjölb ek freistað ak, fjölb ek reynda regin. — De Fho., der styre Gf. (s. Rasks mindre Sprog-lære S. 71), svare i Grundbetydning omtrent til de græske (M. § 28) og latinske, som forbindes med samme Fhform, det er: alle tre Sprog forbandt de Fho., som enten antydede en tydelig (virkelig eller billedlig) Bevægelse eller som ikke bestemt fordrede en anden Fhform, med Gf. som den almindeligste Afhængighedsform, der ingen særegen Bibetydning havde. For övrigt er det, som bekjendt, meget vanskeligt og i mange Tilfælde umuligt at bestemme, hvilken Betydning der er den oprindelige i et Fho., og hvilken Forestilling der har bevirket, at det forbandtes med den eller disse Fhformer. En bestemt Undtagelse i Islandsk er det, at Fho. til forbindes med Ef., men dette lader sig dog let forklare dels af lignende Forhold i Græsk, dels af denne Fhforms Grundbetydning af en (enten stedfindende eller søgt) Sammenhæng mellem to Forestillinger. — Ligesom Græsk kjender Islandsk ikke den latinske Brug af Gf. af Egennavne ved Bevægelsesudtryk til Stedet, hvilken maa betragtes som væsenlig egen for dette Sprog. — Gf. er endvidere Betegnelse for Udstrækningen og Maalet i Isl. saavel som i de to andre Sprog (og ved gamall = natus, gr. γέγονα, M. § 29.)

navnlig for Tidens Varighed; da derimod Maalet i Rummet almindelig udtrykkes paa anden Maade, f. E. hann stóð stund frá (et Stykke Vej). konúgr lá þar hálfan mánað, allann veturinn, nökkuru stund. þar dvöldust þau lánga hríð. Hálfðan var vetr gamall, átjan vetra gamall. Derimod: skipit var at lengð 4 alnar hins átta tigar (3: 74 Alen langt); svo mikill, at sextugr var at rúma-tali (3: den var 60 Rum lang.) Egen for Islandsk (men fremtrædende i de nyere Sprog, der have Forholdsformer, som Tysk) er Bru- gen af Gf. om Tiden, naar noget sker eller skete: þetta kvöld hit sama hafði smalamaðr fundit Höskullð dauðan. gengu menn til lög- bergs einhverra dag. Smlgn. ved Hf. — Gf. bruges fremdeles om Vejen, ad hvilken en Bevægelse sker og figurligt om Maaden, hvorpaa noget sker: þeir fara landveg. eða er annan veg en ek hygg? svara annan veg. Dog hedder det med en beskrivende Ef. fara leiðar sinnar, ferðar sinnar (men og: fara leið sina). Den i Græsk (M. § 31) saa almindelige og vidt udstrakte Brug af Gf. til at udtrykke et Hensyn, som af de latinske Digtere stærkt er efterlignet, men ellers i Latin udtrykkes ved Rf. („i Henseende til“, om en Del eller Side af Grundordet, hvorom dette eller hint gjælder, eller om Gjenstanden for et Til- lægsord eller endelig i Talemaader, der ere at be- tragte ganske som Biord), findes der næppe noget Spor af i den islandske Prosa.

Overse vi nu for Sammenligningens Skyld den

islandske Gf.s Omfang ligeoverfor den græske og latinske, ville vi finde, at de i de væsenlige Hovedpunkter falde sammen, men at den græske (og latinske) har en mere udvidet, løsere Anvendelse i mange Tilfælde, hvor Islandsk bestemtere angiver Forholdet ved ydre Midler (Fho.). Den bestemteste Egenhed i Islandsk er vistnok Brugen af Gf. til Angivelse af Tiden, naar —.

2. Hf. har i Islandsk aldeles samme Grundbetydning som i Græsk, i det den omfatter den latinske Hf. og Rf.; den betegner altsaa dels et mere indre Hensyns og Interesse Forhold, dels et mere ydre Tilbehørs og Omstændigheds Forhold (M. § 33). Først maa da nævnes den Hf., der angiver den eller det, for hvem, til Gavn eller Skade for hvem osv. noget sker (M. § 34): hann hafði búið Ásum ö1; — dernæst det almindelige Hensyn (Personens) ved indvirkende Uo. og tilsvarende Talemaader (M. § 35): allt hefi ek sagt þér. þá er fjöturinn var færðr Ásanum, þökkudu þeir vel sendimanni sit eyrindi. þola einum eithvað. — Ligeledes findes vistnok adskillige med Fho. sammensatte Uo., som formedelst Fho. tage en Hf. til sig foruden Gf., men derom tør jeg nu ingen Regel med Sikkerhed opstille. — Spørges der derimod om, hvilke Uo. formedelst deres Begreb tage Hf. til sig, da ere disse mangfoldige, dels egne for Islandsk, dels fælles for dette Sprog med Græsk og Latin. De første ere fornemmelig alle saadanne, som betyde: at sætte i Bevægelse, forandre en Gjenstands Sted eller Stilling (uden at dens Grundvæsen deltager i Forandring

gen. Hf. maa derfor rimeligvis forklares deraf, at Gjenstanden betragtes som det til Grund liggende Stof eller Middel, hvorved Handlingen udføres): snúa, kasta, verpa, bregða, fagna osv. (hos Rask ere mange samlede i den større Sproglære), ligeledes hafna blotum, flytja viðu, skipta liðinu. þeir áðu rossum sinum, áðr þeir riðu heim á bœin, at Lækjamoti. koma einum í vandræði, ligeledes fara (fyrirkoma, fyrirfara, fyrirgjöra). Nogle have i en anden Betydning Gf. I Lidformen bliver Udtrykket upersonligt og Hf. beholdes: at safna liði — var þá liði safnat. — Som Exempler paa de sidste (M. § 36) nævnes her blot følgende: tyna lifinu, spilla blotum, bjarga lifi, eira konum ok kirkjum, þjóna einum guði, trúa, fylgja, stýra, valda, bjoda gestum, ráða lögum — löndum, giptast heiðnum manni, játa ferðinni. hann hafði þangat boðit Hauskulldi ok Sigfússonum. Haraldr réð svikum ok lífláti hans. Nogle Uo. have to Gange en Hf.: hann lófaði (svaraði) henni því, af hvilke den sidste synes at maatte betragtes som Redskabet eller Midlet. — Hf. føjes til Tillægsord, ligesom i Græsk og Latin (M. § 37), naar disse betegne en Lighed eller en Egenskab, hvorved udtrykkes en Stemning for eller imod nogen (noget), som: reiður einum, vanr þessu starfi, feginn fundi okkrum; voru þeir honum óruggir, osv. Ligeledes de der ere sammensatte med jafn-, som: voru dyrr á enda ok jafnbreiðar skálanum. — Ligesom dernæst navnlig

Græsk (M. § 38) har adskillige Særegenheder ved Hf.'s Brug, hvorved den i visse Maader gaar over paa Ef.'s Enemærker eller føjes løsere til et Udsagn, hvortil ogsaa maa regnes den saakaldte „gemytlige” Hf. (Dativus ethicus), saaledes har Isl. temmelig almindelig en Hf. (især af Stedord, ved Legemsdele, istedenfor Ef. styret af Delen eller et Ejestedord):

Týr leggr hönd sína í munn úlfinum. ko-
núngr dró gullhring af hendi sér. á floti
Haraldi konúngi ok Hákonni jarli. á bak
sér, í höfvuð mér. Almindelig gaar da, som Expl.
vise, et Udtryk foran med et Fho., hvortil Hf. er at
henføre. Hertil maa da ogsaa regnes saadanne For-
mer, som: fyrir sunnan Staði. Ualmindelig er
derimod i Islandsk en Hf. ved lideformede Uo. for
af med Hf. (M. § 38, Lat. Sprogl. § 250), ligesom
den for Latinen ejendommelige Hensigtens og Virk-
ningens Hf. (Lat. Sp. § 249) vistnok er ligesaa ubrug-
elig i Isl., som den er det i Græsk. — De Fho.,
som i Isl. forbindes ved Hf. alene eller med denne
og Gf. tillige (s. Rasks mindre Sprogl. S. 71 fg.),
ere næsten alle de samme, som i Græsk have samme
Styrelse (M. § 39) og i Latin forbindes med Rf.,
med Grundbetydningen hos, ved; desuden de der
betegne en Udgaalen fra, som i Græsk har Ef., i
Latin Rf. Her haves altsaa et Exempel paa, hvor-
ledes de Forhold, der i Latin betegnes med den
særlig udsondrede Rf., i Græsk fordeles mellem Hf.
og Ef., medens den islandske Ef. ikke bruges til
nogen slig Betegnelse, men dette Sprogs Hf. næsten
omfatter alt, hvad Latinens to Fhformer indbefatte.

Nedenfor ville flere Tilfælde vise sig. Vi ville her ligesaa lidt som ved Gf. opholde os ved Fho.'s egentlige Grundbetydning eller Grunden, hvorfor de tage Hf. til sig, da derved næppe vilde vindes synderligt til denne Fhforms Forklaring eller Sammenligningen af de tre Sprogs Væsen. — Det foregaaende omfatter omtrent den latinske Hf.'s Brug; det følgende, som den græske og islandske Hf. tillige anvendes til at betegne, svarer til det væsentlige af den latinske Rf. (undtagen dennes Anvendelse til at betegne en Udgaaen fra Stedet). — Her maa først nævnes Betegnelsen af den Side eller Egenskab, hvori det omsagte viser sig, med Hensyn til hvilken det udsiges (M. § 40), f. E.: fagr sýnum, litill vexti; at vera svo skapi farinn. Dog tilføjes i dette Tilfælde ogsaa ofte Fho. at, f. E. audigr at fé; smlgn. hermed Udtryk som: at visu, = det latinske certo, med Vished. — Om derimod den isl. Hf. som den græske kan betegne den virkende Grund, hvoraf noget sker (M. § 41), tør jeg ikke afgjøre, da jeg ikke har truffet paa Steder, som kunde bevise det. Almindelig bruges herom et Fho. — Midlet betegnes i Isl. ved Hf. ganske som i Latin ved Rf., og i Græsk ved Hf. (M. § 39), som: greip hann hamarinn Mjólni tveim höndum ok steig fram öðrum fæti. Valhöll var skjöldum þökt; ogsaa: þeir særðu Hauskullðsex sárum. hann svaraði engu. Ligeledes betegnes Straffen, som en idømmes: verður hvern maðr útlagr 3 mörkum. — Hertil slutter sig Hf. som Betegnelse af Maaden og Ledsagelsen (M. § 42), som: gekk jörð-

inn skikkjum. hann mælir feigum munni. Oegir er öðri nafni hét Gýmir. hann hét Ormr rétti nafni. siglði Rútr liði sinu suðr. sá maðr kom skipi sinu til Íslands. svelgr allstórum. Dog bruges her, ligesom i Græsk og Latin; i mangfoldige Tilfælde et Fho. — Endvidere betegner Hf. ved Sammenligninger, hvor meget den omtalte Egenskab, der udtrykkes i den højere Grad, findes mere hos en Gjenstand end hos en anden (M. § 43), f. E.: miklu meiri, nokkuru meir, fyrri, síðar; litlu áðr, fríðari. hann hafði fimm mönnum fleira. tveim ertogum minna. Dernæst føjes Hf. ogsaa til Udtryk med fyrir og eptir, ganske som det græske *πρό* og *μετά*, det latinske ante og post, som: litlu fyrir vetr, hálfum mánaði eptir, vetri síðar, fjórum vikum síðar; ligesom ogsaa alle tre Sprog paa samme Maade forstærke den højeste Grad, som: hinir mestu ureiðamenn; ligeledes: því næst og lignende Forbindelser. Endelig hörer sammestedsken Brugen af Hf. i Sammenligninger, naar en (det latinske *quam*, græsk *ἤ*) udelades (dog har Græsk som bekjendt i dette Tilfælde ikke anvendt Hf., men Ef.): hverjum manni sterkari; svartari bíki. — Naar dernæst Græsk (M. § 44) (og Latin), ved Uo. som betegne en Sindsstemning, angive dennes Gjenstand i Hf. (Rf.), og denne naturlig maa henregnes til Aarsagens og Grundens Hf., da gjælder herom med Hensyn til Islandsk det som ovenfor blev bemærket om Grundens Hf.—Tidsbetegnelsen af, naar noget er sket, nemlig naar der angives

et bestemt Punkt, der i Græsk er Hf. (i Latin Rf.), er i Isl., som før nævnt, Gf.; dog angives ogsaa Tiden, paa hvilken noget (gjentagelsesvis) sker, plejer at ske, ved Hf., som: einhverju sinni, stundum o: imellemstunder, vort: stundom (eller stundum, som Rask skriver); löngum, længe. — Tilsidst maa her nævnes en Brug af Hf. i Forbindelse med en Tillægsform, Tillægsord eller Stedord i samme Fhform (dog sædvanlig med Tilføjelse af Fho. at, men ogsaa uden dette), som ganske svarer til Grækernes to Ef. og Latinernes to Rf. (Ablativus consequentiæ), som: at því gjörvu, at uppvesandi sólu, at svo mæltu.

Sammenfatte vi nu den islandske Hf.'s Brug, og anstille vi en Sammenligning af de tre her omhandlede Sprog i dette Punkt, ville vi finde: 1) at den isl. Hf. staar den græske nærmere end den latinske, hvad Omfanget angaar, da den omfatter det samme som hin, men mere end denne, nemlig en Del af det, som den lat. Rf. betegner, uden dog tillige at indeholde alt, hvad der ligger i Rf. (ikke dens Betydning af „en Udgaæn fra“, som heller ikke ligger i den græske Hf.); — 2) at den islandske Hf. indeholder den væsentlige Ejendommelighed, at den styres af mange Uo., som betegne en Bevægelse osv.; — 3) at den derimod ikke bruges til at betegne Aarsagen eller Grunden, eller forbindes med Uo., som have en Gjenstand hos sig i dette Forhold.

3. Ef. har i Islandsk ikke saa stort Omfang som i Græsk, men omtrent det samme, som den latinske; kun at denne Fhform ikke er saa almindelig i Gjen-

standsforhold (objektiv Betydning) som i Latin og Græsk, hvor Sprogbrugen har udviklet sig i større Omfang og med større Finhed, medens i Islandsk Fho. mere anvendes i slige Forhold. Her viser sig da atter, og det i fortrinlig Grad, hvorledes hine Sprog mere benytte sig af indre Midler, medens Isl. i Lighed med vort og de nyere Sprog i Almindelighed oftere anvender ydre Midler til at betegne Ordføjningens Forbindelser og Forhold. — Først skal her betragtes den forbindende Ef., Udtrykket for Sammenhæng og Ejendom (M. § 47), som: faðir Grettis, dóttir Eiólfs, drap Kotkells. þar af höfust deilur þeirra Laxdæla og Fljótshlíðinga. Í frændsemi þeirra Ólafs. Men i mange Tilfælde, hvor Græsk og Latin har Ef., udtrykkes Forholdet paa Isl. ved Fho. eller ved et sammensat Ord, hvori da ofte den første Del staar i Ef., som: legorzsök, laufsblað, goðords-maðr, alle Egennavne paa -- son: Droplaugarson, Ásbjarnarson. Undertiden forbindes ligesom i Græsk og Latin to eller flere Ef. saaledes, at den ene styrer den anden, som: niðrsett lík Gésts. — I nøjeste Forbindelse med denne Brug staar Gjenstands-Ef. (M. § 48), hvoraf ogsaa findes nogen Anvendelse i Islandsk, som: Flosi'spyrr víg Hauskulldar. þeir komu á fund Marðar. hann kallar þess meiri von. hann gengr nú fram hit hardasta í trausti Hörðabruðar ok Irpu. Ofte er det vanskeligt at afgjøre, om Ef. skal henføres hertil eller til den foregaaende Regel. — Den bestemende (definitive) Ef., som kun det stærkest forbundne Sprog — Latin har,

kjendes egenlig hverken i Græsk (M. § 49, a) eller i Islandsk, hvilket sidste Sprog i dette Tilfælde lader sig nøje med en simpel Hosstilling. — Maalets og Artens Ef. (M. § 49 b. genitivus generis eller maaske rettere quantitatis) angiver i Isl. Arten, Stoffet osv. hvoraf noget er taget og hvortil det hører, som: fernar tylptir manna. hundrad silfrs. half mörk gullz. fjölldi manna. tóku þat ráðs. hvat er þat manna? hvat íþrotta? mart manna, fátt manna. I slige Udtryk viser Intetkjønnet, at der mere tages Hensyn til et almindeligt Begreb (af Mængde, Storhed eller lignende), end til de enkelte Gjenstande. Hertil hører ogsaa Ef. ved Mængdetallene over 29, som ikke betragtes som Tillægsord, men som Navneord, som: hann var þá tólf vetra gamall; tuttugu menn; hann hafði sextíu lán skipa. Et Slags Undtagelse herfra er Formen ved det spørgende hvat, der almindelig forbindes ved Hf., som: hun spurði hvat manni hann var; men det kan rimeligvis betragtes som et Hensyn („i Forhold, Henseende til Begrebet Mand“). — Delens Ef. stemmer ganske overens med samme Form i Græsk og Latin (M. § 50): det i Ef. satte Ord maa være et No. eller i det mindste staa som saadant; det delende Ord kan være et To. i den højeste Grad eller et Bio. i samme Form eller et Sto. eller Talord, som: allra manna vitrastr, allra skálda mestr. hun er kvenna kurteisust. hverr þeirra. Óðinn er æztur ok elztr Ásanna. aptaz allra skipa. hann kom fyst sinna kynsmanna (styret af et Ordenstal) til Íslands. honum

ann ek mest manna (styret af et Biord). Ofte sættes Delingsordet i Intetkjønnet, naar det ikke nødvendig skal udtrykke noget vist Kjøn. I Delingsudtryk bruges istedenfor Ef. af Sto. vor, ykkar, yðar de tilsvarende Ejestedord: vorr, ykkarr, yðarr, hvilke som To. hosstilles det ellers af Ef. styrede Ord, som: hverr vorr þrígga, sá ykkarr, o: den af eder to. I Lighed hermed: eitt hitt saklausasta dýr; vest eitthvört o: noget af det værste; ligeledes (hvad navnlig aldeles stemmer med den latinske Sprogbrug): í miðjan hvirfil, í miðju troginu, til miðs dags. skyldi Hálf-dan hafa Vingulmörk hálf. — Derimod ved jeg ikke, om Delingsformen som i Græsk (og tildels i Latin) kan styres af Steds- eller Tids-Biord (M. § 50, b.); almindeligt er det i alt Fald ikke. — Naar det græske Sprog dernæst har en hel Del Udtryk, til hvilke der føjes en Delings-Ef. (M. § 51) uden at denne kan siges at være styret af et bestemt Begreb, da er dette ikke brugeligt i Latin eller Islandsk, paa enkelte Undtagelser nær, som det her ikke er Stedet til nærmere at gaae ind paa. — Det samme gjælder M. § 53, og hvad Islandsk angaar væsenlig ogsaa om M. § 54, a (hvilken sidste Brug, som bekjendt, ogsaa er almindelig i Latin). — Beskrivelsens Ef. (M. § 54, b), som iøvrigt paa det nøjeste er beslægtet med den nys nævnte, er almindelig i alle tre Sprog, som: hann þótti mikillar nátturu vera varðar þat III marka útlegh. létust þeir vilja hafa tveggja manna blot. Endog uden tilføjat To. forekommer en Ef. af et No., som maa for-

klares i Lighed hermed, som: *ábúðar veðr* ell. *maðr*. Hertil maa henregnes (ligesom i Latin de tilsvarende Udtryk) saadanne Sammensætninger som: *nokkurskonar list*; af *allskonar* er vort „alskens“ saaledes kommet. — Hvilke Fho. der styre Ef., ses hos Rask, mindre Sprogl. S. 72. Ligesom ved Gf. og Hf. indlade vi os her ikke paa Enkelthederne; men ved at sammenholde dem med de tilsvarende græske (M. § 55) ville vi finde, at største Delen indeholde Forestillingen om et Rumsforhold, og at Ef. forbindes med dem paa Grund af dens væsentlige Betydning af en Sammenhæng. Da denné imidlertid enten kan være ligefrem stedfindende eller endnu kun tilsigtet eller atter opløst (s. M. § 46. det sidste gjælder kun den Græske Ef.), kan man deraf forklare sig, at ganske modsatte Forholds Betegnelser kunne udtrykkes ved samme Fhform, som det isl. til og det græske *ἀπό* og *ἐξ*. Nogle Fho. indeholde endelig baade i Islandsk og i Græsk en Aarsagsforestilling; men disse synes at have Ef. ikke saameget formedelst deres Betydning, som fordi de vistnok oprindelig have været Navneord (*ἔνεα*, *sakir*, *sökum*, *vegna* — af *sök* [ligesom det latinske *caussa*] og *vegr*, hvoraf vort: paa ens Vegne). — Ved Uo. er Ef. ingenlunde ualmindelig i Islandsk, og ved en Sammenligning vil det snart ses, at Græsk ogsaa heri staar dette Sprog nærmere end Latin. Thi medens yderst faa latinske Uo. have den egenlige Gjenstand for Handlingen i Ef. (M. lat. Sp. § 291), men derimod oftere en Bibestemmelse (det hvorunder Handlingen er at henføre, eller en underordnet Bestemmelse ved

Siden af den første), have en hel Del Udtryk saavel i Græsk (M. § 56—61) som i Islandsk Gjenstanden i Ef., idet Sproget ikke har opfattet det som en ligefrem Paavirkning, men som en løsere Forbindelse eller Sammenhæng, en delvis Indvirkning eller lignende. Her maa det imidlertid ingenlunde overses, at en stor Mængde græske Uo., som have Ef., og svare til latinske med Rf., nemlig med Betydning af en Udgaen og Fjærnelse, ingen tilsvarende kunne have i Islandsk, hvor dette Forhold maa særligt betegnes ved Fho. De vigtigste islandske Uo., som hører herhid, ere følgende: de der have Betydning af at bede, ønske, begjære, attraa, søge, faa, savne, nyde, spørge efter, skjule osv., som: *beiða einn orða, setu sinnar. biða hinnar þriðu örvar. biðja sér fresta. spyrja einnhvern ráða, tíðinda. ek vill þess spá ef þú vill hefna föður þíns. hins vilda ek beiða yðr, frændi. vænti ek þess. ef manns missir. at krefja einn gjallds. óska oss fylsnis. afla sér fjár. synja konungi vigslunnar; ligeledes: sakna, dylja, þurfa, fregna, freista, fryja (einum hugar), leita, iðrast, njóta, unna, minnast, geyma, géta, vitja, fá og biðja (konunnar, sér konu).* Slige Uo. bruges naturligvis ikke personligt i Lideformen. — Ef. føjes dernæst til saadanne Tillægsord (M. § 62—63), der betegne en Kundskab, Attraa, en Fylde eller Mangel og lignende Begreber, der omtrent svare til dem, der i Latin forbindes med samme Fhform, desuden til nogle, hvortil der snarere i Græsk findes tilsvarende (medens Latinen der bru-

ger Rf.), f. E. verðr (litils, mikills), ἄξιός med Ef., dignus med Rf. þeir urðu þess varir. hann var ófúss (fúss) þessa. þessa man ek skjótt viss verða. þurfi laðar. þrútinn eitrs. — Den græske Ef. i Sammenligningsudtryk (M. § 64), til Betegnelse af Prisen (M. § 65; ogsaa almindl. i Latin) eller af Tiden naar (M. § 66), endelig den saakaldte Genit. consequentiæ (M. § 67), saa vel som den Anvendelse af Ef., der grunder sig paa Betydningen af en opløst Sammenhæng, findes der ikke Spor af i Islandsk, ligesom Latin paa den nævnte Undtagelse nær heller ikke kjender til en saadan Anvendelse af Ef., i det den isl. Hf. og den lat. Rf. i de fleste af disse Tilfælde bruges til at angive saadanne Forhold.

Af det anførte ses det, at den islandske Ef. i det væsentlige svarer baade til den græske og latinske, men at 1) den græske har et langt videre Omfang end begge de andre, da den dels tillige indbefatter Forestillingen om en Udgaæn fra, dels udtrykker mange Biforhold ved Udsagnet, som de andre Sprog udtrykke ved Hf. eller Rf.; 2) at den islandske i sin Brug mere nærmer sig til de nyere Sprog, der have Forholdsformer (som Tysk), og mindre betegner de abstrakte, indre Forhold, som de gamle sydlige Sprog have udtrykt med stor Lethed og med en vis stærk Tilbøjelighed til ikke at hosstille, men at underordne det ene Begreb under det andet (som Genit. definitivus), og da ikke betegne denne Underordnen ved ydre Midler (Fho.), men ved de sproglige Former selv.

Hermed slutte vi disse Bemærkninger om Forholdsformerne, i det vi overlade til den opmærksomme Betragter selv at uddrage de Slutninger, som kunne udledes deraf, uden at ville foregribe eller binde hans Dom, og i det vi anbefale dem til de sagkyndige, som i mange Henseender ville kunne fuldstændiggjøre og berigtige, hvad her maaske kan være mindre nøjagtigt eller rigtigt fremsat. Thi dette er kun et raat Forsøg paa at opstille en sammenlignende Oversigt over denne Del af de tre Sprogs Ordføjning samt angive den Maade, hvorpaa den islandske Ordføjning helst burde behandles i Lighed med de to beslægtede Sprogs Ordføjning.

II.

Om Anvendelsen af Maaderne og disses Tider.

Det andet Hovedpunkt, ved hvis Betragtning vi vilde dvæle noget, er Anvendelsen af Udsagnsordenes Maader og Tider. Ligesom Brugen af Flformerne indeholder de væsentligste Bestemmelser ved det enkelte Udsagn, saaledes er det herpaa at hele Sætningsbygningen, hele den Form og det Udtryk, som den i Ord udtalte Tanke faar, beror. — I dette Ordføjningslærens andet Afsnit træffe vi allerede mellem Latin og Græsk en større Forskjel, end i det første Afsnit. Det græske Sprog er vel ingenlunde fattigere paa Formbetegnelser end det latinske, tvært imod er det snarere ikke saa lidet rigere baade paa Tal- Tids- og Maades-Former, men det er ikke saa regelbundet og ligesom indrettet til at sammenfatte

alt, hvad der hörer til en Tankes fuldstændige Udtalelse i Form af en Sætning, i ét sammenhængende Hele; og skjönt det har Midler til at udtrykke alt med stræng indbyrdes Forbindelse og Afhængighed, viser det dog ikke saa stor en Tilbøjelighed til at anvende disse, som Latin, men tillader i mange Tilfælde flere Udtryksmaader, der omtrent dække hverandre, den ene ved Siden af den anden, og undlader ofte at benytte hvad der staar til dets Raadighed, i det Talen ofte endog med velberaad Hu formes paa en uregelmæssig Maade, som det saa naturligt kan ske i den daglige Tale. — Se vi nu herfra atter tilbage til det oldnordiske Sprog, da opdage vi strax, at det ogsaa i denne Henseende har størst Overensstemmelse med Græsk, hvis Ejendommelighed derfor her i de vigtigste Træk ere udhævede i Modsætning til Latin. Vort Oldsprog er langt fattigere paa Bøjningsformer af Uo. end de to andre gamle Sprog; det er i denne Henseende ikke rigere end de fleste nyere Sprog; (kun har det en Lideform ligesom Dansk, hvilken de germaniske og romanske Sprog mangle); det har to Tidsformer, Nutid og Datid, i to Maader, den fremsættende og forestillende, saavel i Handle- som Lideformen, foruden den bydende Maades og Navne- maadens Nutid, og en Biform, som med Hjelpeord danner sammensatte Betegnelser for de andre Tidsforhold (Förnutid og Fördatid, Fremtid og nogle Biformer, som kunne henregnes nærmest dertil). Ved disse sammensatte Former bliver imidlertid Rækken af Tiderne (i de to første Maader) saa fuldstændig, at den næsten kan sættes ved Siden af den latinske

(paa de saakaldte „omskrevne“ Tidsformer nær); og Sproget vilde saaledes være i Stand til med temmelig stor Nøjagtighed at udhæve og skjelne i Betegnelsen Hovedsætning og Bisætning, samtidige og ikke-samtidige Handlinger, uafhængig og afhængig Tale, hvis dette ikke ganske stred mod dets Natur og Væsen, mod Folkets ejendommelige Aand, hvoraf Sproget er et Afpræg. Det ynder ikke at sammenslynge Tankens enkelte Dele kunstigt i en lang sammensat Sætning (Periode), men giver hellere de enkelte Led i korte, løse Sætninger; og hvis Tanken er sammensat, da søger det at tydeliggjøre den ved Opløsning og uafhængig Hosstilling af Enkelthederne. Det ynder ikke i en længere Udvikling, som gaar gennem en Række af Sætninger, at vedligeholde Betegnelsen af, at det hele hører ind under en Persons Tanke (den afhængige Tale, oratio obliqua). Det ynder ikke omhyggelig at tage Hensyn til de enkelte Udsagns Tidsforhold, men bevæger sig med stor Lethed og Livlighed, dog ingenlunde paa Klarhedens Bekostning, gennem tilsyneladende fattige, ensformige og simple Sætningsformer, og udtrykker ikke desto mindre fuldkomment alt hvad Tanken indeholder, ja uden Tvivl bedre end om der anvendtes en saa kunstig og sindrig Sammensætning som i Latin.

Allerede af denne almindelige Bemærkning vil det være indlysende, at dette Afsnit ikke tillader en saadan jevnført Fremstilling af Islandsk med Græsk og Latin, som det første, saa meget mere som Græsk og Latin ogsaa indbyrdes ere mere forskellige her. Opgaven bliver kun, med Øjet bestandig hæftet paa

Formerne at skildre disses Grundbetydning og fornemste Anvendelse i nogle Træk, i det samme eller lignende Formers tilsvarende eller afvigende Brug i Græsk og Latin paapeges.

1. Den fremsættende Maade (M. § 108 fg.) har i Islandsk samme Grundbetydning og i det væsentlige samme Anvendelse som i Græsk og Latin (og alle andre beslægtede Sprog), og trænger derfor ikke til at oplyses udførligere. Kun de Tilfælde, i hvilke det ene Sprog bruger en anden Maade end det andet, og som altsaa ere at paaagte, naar deres Lighed eller Ulighed gjøres til Gjenstand for Betragtning, ville nedenfor blive berørte. — Hvad denne Maades Tider angaar, da bruges Nutiden ikke blot som den græske (M. § 110) og latinske om alt hvad der fremsættes som nærværende, men ogsaa i Fortælling ligesaa almindeligt som Datiden, den egenlige Tid for den historiske Fortælling, ja de vexle endog aldeles frit mellem hinanden. Dog er der i denne Henseende Forskjel paa Skrifterne, og nogle Sagaforfattere have aabenbar beflittet sig paa et renere og regelmæssigere Sprog end andre. Den nævnte „historiske” Nutid synes især at have Plads hvor Fortællingen hyppig indflettes med Tale af Personer, fremsat med deres egne Ord (direkt Tale), hvorved hele Fremstillingen bliver ligesom nærværende for Læseren. — I Lighed hermed anvendes Førnutid og Førdatid (sammensat ved Hjælp af hafa, uindvirkende tildels med vera), hvilket ogsaa ganske stemmer med vort Modersmaals nuværende Brug, saa at ingen vidtløftigere Regler derom behøve

at gives. — Fremtiden sammensættes med skulu (vilja udtrykker i Isl en Villie), for Förfremtiden kan vel dannes en Form, men den anvendes næppe, da Sproget ikke antyder saadanne Tidsforhold, der i Latin betegnes ved særegne Former, ved andre Udtryk end de simple Former selv. I Lideformen udtrykkes Fremtiden ved skulu vera, hvor dog vera ofte udelades. Endelig haves en omskreven Form med munu, hvilken dog, saavidt jeg skjønner og hvad Hjælpeordets egentlige Betydning ogsaa synes at bekræfte, ikke betegner en ligefrem tilkommende Handling, men en som man staar i Begreb med, har til Hensigt, noget som med Rimelighed kan ventes at ville ske eller som der er Mulighed for (som: hann segir, at hann mun freista at renna skeið. er nú munut þér sjá mega. mun skammt verða milli dauða okkars. bræðr munu berjask.) Exempler anføres her ikke, dels fordi de vilde optage for megen Plads, skulde de være fuldstændige Prøver paa Sprogbrugen, dels fordi næsten hver Side i hvilkensomhest Saga vil yde tilstrækkeligt deraf.

2) Den forestillende Maade har i Islandsk samme Grundbetydning som i Græsk og Latin; den er nemlig Udtrykket for alt hvad der fremsættes som en blot tænkt Forestilling. Men hvad Anvendelsen angaar, da er det her ligesaa nødvendigt som i de to andre Sprog at skjelne skarpt mellem Hovedsætninger og Bisætninger; og da viser sig Forskjellen mellem Islandsk og de andre, eller rettere: da viser Islandsk sig temmelig overensstemmende med Græsk,

medens Latin staar mere ene ligeoverfor. Hovedsætningerne betegnes i Reglen paa samme Maade ved den forestillende Maade i alle tre Sprog, fordi ved dem kun samme Opfattelse var mulig. Bisætningerne derimod, som i Latin langt oftere og bestemtere udtrykkes afhængige, ikke alene paa Grund af en Afhængighed i Tanken, men ogsaa formedelst en blot sproglig Underordning i Sætningen (s. M. lat. Sprogl. § 346 med Anm.*), er saavel Islandsk som Græsk langt tilbøjeligere til at udtrykke uafhængige, hvad enten de staa i et sprogligt underordnet Forhold eller deres Afhængighed bestaar i at de ere underordnede en Persons Tanke eller Tale. Denne løsere og friere Forbindelsesmaade viser saaledes en væsentlig Forskjel fra Latin, og staar i Modsætning til dette Sprogs bestemte Udtryk, der er bundet ved de fineste og skarpeste Regler, udviklede efter Tænkningens strængeste Love.

a. Hovedsætninger i den forestillende Maade ere enten blot (mod Virkeligheden) tænkte Betingelsessætninger (hypothetiske Sætninger), eller blot tænkte Sammenligningssætninger eller Opfordringer, Formaninger osv. Ogsaa heri stemmer Græsk mest med Islandsk, medens Latin bruger den forest. Maade i flere andre Slags Sætninger, navnlig i indrømmende, tvivlende Spørgsmaal og de som angive en Mulighed (conjunctivus potentialis). Den største Særegenhed ved Græsk er unægtelig dels Spaltningen af den forest. Maade i Konjunktiv og Optativ (hvilken sidste bruges f. E. i ønskende og Muligheden angivende Sætninger), dels Forbindelsen af alle tre personlige

Maader med *á*v for at betegne den mod Virkeligheden tænkte Betingelse (fremsett. Maade) eller allehaande Muligheds Udtryk (forestill. Maade, s. M. § 125–127) eller Betingelser der tænkes som mulige (den ønskende M.). Her skal nu anføres nogle Exempler paa den islandske Brug. *a*) Betingelsessætninger. Disse have, ligesom i Græsk og Latin, den fremsætt. M., naar de ligefrem opstilles uden Hensyn til Virkeligheden, men som tænkte d. forest. Maade, dog med den Ejendommelighed, at det ene Led (det betingede, især med *muna*) kan staa som uafhængigt i den frems. Maade. get ek þik lítið af honum fá um líðit, ef han hefir eigi áðr heitið. þykkir honum úvænkast sitt mál, ef han fær eigi sefat hana. út þú ne komir órum höllum ofrá, nema þu hinn snotrari sér (Edda, Vafþr. m.). sá maðr skýldi vera mikilsháttar ok stórvitr, er slíkra eyrinda færi. eigi mundu vér með yðr farit hafa, ef vér hefðim vitat í fyrstu. Undertiden anvendes Betingelsesformen hvor den afhængige Sætning egenlig er en Gjenstandssætning eller afhængig Spørgesætning, som: gætir, ef hann sofnadi fast. þá hugsaði þórr ef han kæmi svo í færi at slá hann. Ofte udelades ligesom i Dænsk Betingelsesordet: vili hann ekki með góðu. komi hann meðan ek em í brottu; ligeledes udelades ofte Betingelsen (Forsætningen), naar Sammenhængen er saadan, at den let kan tænkes til. — *b*) Blot tænkte Sammenligningssætninger (hvor noget blot antages for Sammenligningens Skyld) f. E. sýndist

nú öllum sem Loki hefði látið leikin. —
c) önskende, opfordrende, tildels ogsaa indrömmende og antagende Sætninger, som: heill þú Asynjum sér. óauðigr maðr, er til auðigs kemr, mæli þarft eða þegi. eigi kennda ek hann, segir jarl, gangi han enn hingat til máls við mik. því er þat mitt ráð: vér skiljumst hér; fari þér til Eínglands eðr í aðra kaupstaði, ok högum svo til at hverr vor komi í Noreg. Derimod udtrykkes det som muligt antagne (conj. potentialis) alm. ved muna, som: hann segir, at hann mun freista. er nú munut þér sjá mega.

b. Bisætninger i den forestillende Maade ere i Islandsk omtrent de samme, som i Latin og Græsk, nemlig: Gjenstandssætninger, Hensigtssætninger, Følgesætninger, afhængige Spørgesætninger, indrömmende og undertiden henførende (relat.) og andre blot paa Grund af den tænkte Forestilling afhængige Sætninger (i oratio obliqua). Derimod have Tidssætninger og Aarsagssætninger som saadanne ikke den afhængige Form, som (tildels) i Latin. Men ligesom i Græsk er det Tilfældet i Oldnordisk, at Udsagnets Form ikke er bundet saa bestemt til en vis Maade som i Latin, navnlig at Afhængigheden i mange Tilfælde ikke betegnes f. E. ved afhængige Spørgesætninger, der ofte udtrykkes i den frems. M., ligeledes mange Slags Gjenstandssætninger og i Almindelighed henførende Sætninger, selv om de ere en Del af en Persons Tanke eller Tale. Ved de enkelte Arter vil dette Punkt lidt nøjere blive omtalt. At paavise i det enkelte Over-

ensstemmelsen eller Uöverensstemmelsen med Græsk vilde føre os for vidt ind i dette Sprogs paa Grund af mange Friheder vidtløftige Regler (s. M. § 122—127, § 130—133) og Undtagelser derfra (f. E. ved den fremsætt. Fremtid). Det vil let ses, at i dette sidste staar Islandsk atter Græsk nærmere, da intet af disse Sprog kjender til Latinens regelbundne Udtryksmaade. — a) Gjenstandssætninger efter Uo. som betyde at sige, erklære osv. og som angive virkelige Begivenheder, have den fremsættende Maade, som: þat er sagt, at— ell. hann kennir, at brottinn var lærleggrinn. hann sá, at þórr lét síga brýnnar. Ligeledes: þat var á dögum Haralds konúngs, at sá maðr kom skipi sínu til Íslands. þóttust menn vita, at hann var fallinn. Derimod naar Udsagnet angiver en Mening, Antagelse, Tro osv. om, at noget (mulig) kan være, maa antages, osv. at være, da have slige Gjenstandssætninger i Reglen den forest. Maade, f. E. hann sagði, at þá var miðnatt (det virkelig givne) ok enn væri mál at sofa (den personlige Mening). mik grunaði, at tros nokkut félli i höfuð mér. er þess getið, at þeir bæði þá heila hittast. heyrst hefi ek, at þér hafit kvisat i milli yðar, at ek væri ekki litill maðr vexti. menn tjáðu fyrir konungi, at óviðrkvæmiligt væri at fæða þar upp konungsson útlendan. er mér mikil von, at Sveinn konúngr gefi os sakir á þessi ferð. — Ligeledes efter Udtryk som betegne en Villie, Befaling, Bøn og desl., som: vil ek nú, at vér

riðim at honum í kvellð ok drepum hann. ek vil, at þér farit. hann bauð þá, at þeir legði mötuneyti sitt. þeir buðu, at fyrir kæmi allt er þau áttu. — *b)* Hensigtssætningar have ofte den fremsætt. Maade, ofte udtrykkes de simplere ved at med Navneformen, men det er dog den almindelige Regel, at naar Hensigten bestemt udtrykkes som saadan, da betegnes dette ved den forest. Maade, som: hann hafði menn þángat sendt þeirra eyrinða, at hann vil biðja dóttur hans. hann kallar nú á þá, at þeir skyldi flýja sem hann. ek mýnda gefa til mína eigu alla, at þat hefði eigi framkomit. haldi hárinu fram frá höfðinu, at hárit verði eigi blóðigt. létu vörðu á halda um nóttina, at engi maðr skyldi komast af skipunum þeirra. — *c)* Følgesætningar, som begynde med svo at (undertiden ogsaa blot at) have dels den fremsætt. Maade, naar Følgen som allerede indtraadt, viser sig som noget virkelig stedfindende, ikke længer som noget tænkt; men i det modsatte Tilfælde er den forest. Maade almindelig, som: hann herði hendrnar svo at hvitnuðu knúarnir. þú siglar nú síðazta sinn af Noregi svo at ek sé hér yfirmaðr. svo at hann væri hjá. svo at þat væri lausari enn áðr. — *d)* afhængige Spörgesætningar have i Reglen den forest. Maade; dog kunne de ogsaa have den frems. M., naar det skal betegnes, at det omspurgte er noget i sig bestemt, og at det kun er den spörgende, som ikke ved hvad det er; f. E.: biskup spurði, hví hana

vægi þá. hitt vil ek vita, hve Vafþrúðnis salakynni sé (Edda). hitt vil ek fyrst vita, ef þú fróðr sér (sstð.). sumir vildu vita, hve mikit konúgr ynni honum. konúgr spyr, hver hann væri. Men: kunnigt vil ek yðr gjöra, hver mín fyrirætlan er. skilja hvat verit hafði. — Sammenfatte vi disse fire Tilfælde, da ville vi atter finde, at Islandsk heri staa Græsk temmelig nær; thi ogsaa i dette Sprog kunne alle disse Slags Sætninger udtrykkes ved Hjælp af begge Maader, da Latin derimod fordrer den forest. Maade.

— *e*) Hvad dernæst Aarsagssætninger og Tidsætninger angaar, da have disse i Islandsk i Reglen den fremsætt. Maade; selv i Græsk og Latin er det ogsaa kun i visse Tilfælde, at den forest. Maade kommer til Anvendelse. Kun maa her som en Ejendommelighed ved det islandske Udtryk nævnes, at i ndrømmende Sætninger med þótt altid have den forest. Maade (hvori Sproget ligner andre nyere, f. E. Fransk: quique osv.), som: þótt svo sé. þó at heidnir væri. betr er sá höll skiput, er Ólafr sitr i, þótt hun standi á súlum einum.

— *f*) Henførende (relative) Sætninger have i Almindelighed, som en Følge af Sprogets hele Natur, som ovenfor er antydet, den fremsætt. Maade selv i de Tilfælde, hvor de henhøre til en Tanke eller Tale. Dog findes vistnok undertiden ogsaa her Afhængigheden udtrykt, dog mere i nogle Skrifter end i andre. Græsk er ogsaa heri langt mere beslægtet med Islandsk end med Latin; f. E.: engi skal hér vera með oss, sá er eigi kunnir þat. engi er hér

inni er skjótara skal eta mat sinn enn ek. — g) Endelig kunne alle Slags Bisætninger, som ere afhængige af en Persons Forestilling, og som udtrykkes som saadanne, ikke som noget virkeligt eller uafhængigt bestaaende, have den forest. Maade. Dog hersker heri stor Frihed og Vilkaarlighed, ligesom i Græsk; ja selv Latin tilsteder, som bekjendt, netop i dette Punkt den talende eller skrivende langt mere Frihed end i de fleste andre Tilfælde. Vi ville lade os nøje med et par Exempler. Þeir gengu þá inn í hella sína ok báðu almáttigan guð, at hann gæfi öndum þeirra eilífa hvíld paradílsar sælu hverjum dauða sem þau dæi, ok þar með báðu þau guð veita þeim þann gróft, sem hans var mildi til ok miskun, svo at eigi hefði vondir heidíngjar vald yfir líkamum þeirra. vér höfum átt opt um at ræða, hvort maðr vissi nokkut, ef hann væri all-skjótt höggvinn, þá er höfudit væri af. honum var þat fyrirspáð, ef hann riði 3 sumur til þings ok kæmi heill heim, at þá mundi hann verða mestr höfðingi í ætt sinni.

Tidernes Brug i den forestillende Maade indeholder dels intet ejendommeligt eller forskjelligt fra det, der gjælder om den fremsætt. Maades Tider, dels hersker deri samme Friheder i Overgangen fra Fortid til Nutid, saa at en Sammenligning med den græske og latinske Sprogbrug ikke vilde frembyde meget lærerigt. Langt nærmere staar det oldnordiske Sprog i denne Henseende vort Modersmaal i dets

navværende Form samt de andrø nordiske og germaniske Sprogarter, og Sammenligningen med disse vilde derfor vøre langt frugtbarere. Men dette ligger uden for disse Blades Opgave.

3. Den bydende Maade har egenlig ikke mere Plads i Ordføjningslæren end Kaldeformen, begge indskydes nemlig løst og uden Sammenhæng med den øvrige Tale. Ikke desto mindre giver dens Anvendelse dog Anledning til nogle enkelte Bemærkninger for saa vidt som den støder sammen med andre Former, navnlig den forest. Maade som opfordrende osv. I Islandsk er dette saa meget mere nødvendigt at bemærke som dette Sprog med Undtagelse af den 2den Person i Entallet af den bydende Nutid ingen særegne Former har for denne Maade, men maa bruge 2den og 3die Person i Flertallet og 3die P. i Ent. af den forest. Maade og, mærkeligt nok, 1ste P. Flertal i den fremsætt. Maade*) i Befalinger. Der kan altsaa ikke engang i Formlæren drages nogen bestemt Grændse mellem den forest. og bydende Maade. f. E.: ráð þú mér nú Frigg. heill þú farir, heill þú aptr komir. látið þér eigi stórliga yfir yðr. hverfit aptr. láti hann eigi lausan, drepi hann sem tíðast. komum vér áðr til selsins og vitum hvat þar sé manna. I Lovsproget, hvor Latin bruger den bydende Fremtid, har Islandsk en noget lignende

*) Hvis man ikke tør antage denne Form for at vøre virkelig bydende : af en anden Oprindelse og andre Grundbestanddele end den ligelydende Form.

Udtryksmaade, nemlig skal og skulu, uden at nogen Person er nævnt, til hvem det (sprogligt) kan henføres, f. E.: or skal skera ok láta þat æru fylgja. vil engi samþingis goði skil gjöra, þá skal beiða manna í annat þing.

4. Navneformen eller den upersonlige Maade kan ikke anvendes til selvstændige Omsagn, og spiller derfor som Maade en underordnet Rolle. I Brugen af denne Form staar Islandsk for saa vidt atter nærmere ved Græsk, at begge disse Sprog lettere og friere end Latin benytte den saakaldte enkelte Nf.; hvorimod Græsk paa den anden Side har mange Ejendommeligheder fremfor Latin og Islandsk derved, at det med Tilføjelse af Kjendeordet kan gjøre Nf. til et fuldstændigt No., som kan indtræde i alle Forhold i Sætningen. Men hvad der især gjør, at Islandsk staar Dansk og de nyere Sprog i Almindelighed nærmere i Brugen af Nf., er, at den der kan styres af et Fho. (ligesom i Græsk, naar Ko. føjes til) og med Lethed forbindes med et Tillægsord, hvilket heller ikke er usædvanligt i Græsk. — Ved en lidt nøjere Betragtning af den islandske Nf. viser det sig snart, at dens Brug væsenlig er en dobbelt, enten 1) den enkelte Nf. eller 2) den saakaldte Gf. med Nf., der ganske svarer til den græske og latinske Accusativus cum infinito.

Den enkelte Nf. kan staa som Grundord i Sætningen, eller afhængigt af et No. eller To. med vera, som: mál mun vera upp at standa. er þat satt at segja. seint er at spyrja. með sannindum at segja. svo er at segja, — eller hvad der er

hyppigst, tjene til at udfylde Begrebet af et Uo., som betegner i Almindelighed en Fremgangsmaade eller Lyst eller Evne osv., som: hann lét flytja til lands lík manna. lét Gestr þrimsignast. hann hugða verja sik. þórr þóttist skilja. mik fara tíðir. konúngr var sofa gengit. báðu hann láta rakna ranit ok bæta fyrir. kvedzt þat vilja, — foruden mun, skal, vil som: hann villdi engan (mat) selja. Men ved mange Udtryk tilføjes at, uden at nogen tydelig Forskjel paa Udtrykket eller Grund dertil viser sig, som: beiddist þángat at fara. man þér eigi sýnast þetta at lata gjöra. hun tók at gráta. ek á mart at starfa. ek ætlaða at afla mér húsaviðr. þreyta at komast. þora at berjast. eigi þarf ek at spyrja. kan og vil have ogsaa at, som: spurði þá Geirr goði, hvart Gizurr villdi at riða við hundruð manna. Undertiden kan denne Udtryksmaade saaledes smelte sammen med en Gf. med Nf., at det næppe lader sig afgjøre, hvilken Form det er, som: sá ek fljúga örn einn mikinn. Endelig maa hertil ogsaa henføres de Udtryk med Nf., hvor denne udtrykker en Hensigt, som: hann fór með Koll at finna þangbrand. höfðu héraðsmenn fund at því at banna þeim kaup öll. Undertiden udelades Nf., naar den let kan tænkes til, som: mun hann dauðr nl. vera.

Den Form, som benævnes Gf. med Nf., er i Islandsk vel ikke saa almindelig som i Latin, maa-ske ogsaa noget mindre hyppig end i Græsk, men

dog saa væsenlig medhenhørende til at bestemme Sprogets Ejendommelighed, at den i mange Tilfælde maa betragtes som den regelmæssige Form og endnu har efterladt Spor af sig i vort Modersmaal i dets nuværende Skikkelse. Det som bevirker, at Udtryksmaaden i Islandsk og Græsk (der atter her nærme sig hinanden) er mindre gængs end i Latin, er fornemmelig den Omstændighed, at alle Udsagn som betegne en Tanke, Tale, Mening, Dom osv. lige saa vel, ja i mange Tilfælde hyppigere, i Islandsk kan udtrykkes ved en fremsættende Sætning med at, i Græsk ὅτι; endvidere, at Brugen af de løsere Nf. (som ovenfor bemærket) i begge disse Sprog er almindeligere end i Latin. Her følge nogle Prøver paa Sprogbrugen: ek hefir heyrð fróða menn segja. Þorsteinn kvað hana hafa vel gjört. Þeir sögðu þat eigi meðalfarbauta vera. Þeir sögðu hana eina ráða því sem hun villdi. engi jötunn ek hugsa jafnramman sem Vafþrúðni vera. Flosi bað hann riða til alþingis. Þeir báðu þá heila hittast. ask veit ek standa. Undertiden udelades her Nf., som: forvitni mikla kveð ek mér á fornum staufum við. Men det er meget almindeligt, at saadanne Uo. have enkelt Nf., som: hann kvaðst sofit hafa til þessa, en sagðist þá vaka; og hele den saakaldte „afhængige Tale” (oratio obliqua), som i Græsk og navnlig i Latin er udviklet til en fuldendt og kunstig Bygning, er i Islandsk ikke gjenneført, men den afhængige og uafhængige vexe ofte meget brat, som: eptir þetta tók konúgr

með allri blíðu Höskulldi ok bað hann gánga á sitt skip: ok ver með oss meðan þú vill í Noregi vera.

Da de övriga Former, som nærmest høre til Nf., nemlig Biformen og Tillægsformerne, fremtræde med endnu mindre Selvstændighed og egenlig slet ingen Betydning have med Hensyn til Udsagnets almindelige Form, men i det højeste tilligemed andre Former af Uo. danne Omsagnet, ville vi i dette korte Omrids ganske forbigaa hvad der kunde være ejendommeligt ved deres Brug, i det kun to Tilfælde kortelig skulle nævnes, nemlig 1) Brugen af den nærværende Tf. med Betydning af Græskens og Latinens Nødvendighedsform (Gerundivum) som: allt er segjanda sinum vini. þetta er þig-gjanda. er nú gott berandi borð á horninu. Det er deraf det danske (især i Retssproget brugelige): det sælgende Hus og lign. 2) Sammensatte Udtryk med fá og géta og en Tf., hvoraf ogsaa lignende danske have deres Oprindelse, som: Styrbjörn fékk handtekit Harald. hverr sem gengit gétur (som gider gaaet). engan knút fékk hann leyst. hann fékk eigi upp lokit.

Skolefterretninger.

Lærerne.

I Skolens Lærerpersonale er i afvigte Aar ingen videre Forandring foregaaet, end at **Cand. Theol. Adjunct N. Hansen** under 20de Juli 1848 allernaadigst kaldtes til Sognepræst for Snessted og Nørhaa Menigheder i Aalborg Stift. Og i hans Sted ansattes, under 9de October, hidtilværende Adjunct i Rolding, **Johan Peter Buch**, i samme Egenskab her.

Ligeledes udnævnedes under 9de September constitueret Lærer ved Skolen, **Cand. Theol. G. C. F. Høeg** til fast Adjunct.

Undervisningsgjenstandene vare i det Væsentlige fordelte som i forrige Aar.

Saaledes har Rector havt religiøst Græsk og Religion i de 4 øverste, samt Tydsk og Tydsk Stiil i de 3 øverste Classer, 17 Timer.

Overlærer Blicher: Græsk og Hebraisk i hele Skolen, 19 Timer.

Overlærer Mag. Lund: Latin og Latinsk Stiil i 5te og 6te Classe, 20 Timer (i andet Halvaar 22 Timer).

Adjunct Tidemand, tillige Skoleinspector: Fransk i hele Skolen, samt Latin og Latinsk Stiil i 3die og 4de Classe, 34 Timer.

Adjunct Westesen: Naturhistorie i hele Skolen samt
 Dansk i de 4 øverste Classer, 23 Timer.

Adjunct Ohlenschläger: Historie og Geographie i
 hele Skolen, 29 Timer.

Adjunct Høeg: Religion og Dansk i 1ste og 2den
 samt Lydst i de 3 nederste Classer, 30 Timer.

Adjunct Buch: Mathematik i hele Skolen, (da det blev
 tilladt, at en Klasse for indeværende Semester maatte deles)
 27 Timer.

I Calligraphie, Tegning, Gymnastik og Sang ledes
 Underviisningen af resp. Overlærer Blicher, Adjuncterne
 Westesen og Tidemand og Organist Braase.

Tidens Inddeling for de forskjellige Lærefag viser efter-
 staaende Timetabel.

T i m e t a b e l

for

1848—1849.

Time.	Classse.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Freitag.	Loverdag.
8-9	6	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Hebraisk
	5	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin
	4	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin
	3	Tydfk	Historie	Mathematif	Historie	Historie	Tydfk
	2	Naturhistorie	Regning	Naturhistorie	Danfk	Danfk	Regning
	1	Regning	Naturhistorie	Historie	Naturhistorie	Naturhistorie	Historie
9-10	6	Latin	Latin	Religion	Latin	Latin	Fransk
	5	Religion	Tydfk	Latin	Religion	Græsk	Latin
	4	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Religion	Græsk
	3	Latin	Latin	Latin	Latin	Tegning	Geographie
	2	Religion	Tegning	Historie	Tegning	Fransk	Tydfk
	1	Tegning	Historie	Tegning	Geographie	Geographie	Regning
10-11	6	Latin	Religion	Latin	Latin	Hebraisk	Latin
	5	Græsk	Danfk	Græsk	Græsk	Latin	Græsk
	4	Tydfk	Mathematif	Latin	Religion	Historie	Mathematif
	3	Naturhistorie	Fransk	Danfk	Danfk	Religion	Latin
	2	Fransk	Historie	Regning	Fransk	Fransk	Geographie
	1	Religion	Religion	Danfk	Religion	Tydfk	Tydfk
11-12	6	Tydfk	Tydfk	Fransk	Mathematif	Latin	Latin
	5	Latin	Naturhistorie	Danfk	Tydfk	Historie	Geographie
	4	Naturhistorie	Historie	Historie	Naturhistorie	Tydfk	Fransk
	3	Fransk	Latin	Mathematif	Latin	Fransk	Mathematif
	2	Danfk	Tydfk	Danfk	"	"	Religion
	1	"	Regning	"	Tydfk	Danfk	"
2-3	6	Danfk	Historie	Danfk	Historie	Mathematif	"
	5	Fransk	Mathematif	Mathematif	Fransk	Religion	"
	4	Religion	Fransk	Geographie	Danfk	Latin	"
	3	Mathematif	Religion	"	Religion	Naturhistorie	"
	2	Geographie	Naturhistorie	Tydfk	Tydfk	Historie	"
	1	Danfk	Danfk	"	"	Tydfk	"
3-4	6	Mathematif	Mathematif	Historie	Geographie	Geographie	"
	5	Geographie	Historie	Naturhistorie	Hebraisk	Fransk	"
	4	Skrivning	Latin	Mathematif	Fransk	Danfk	"
	3	Latin	Skrivning	Skrivning	Danfk	Tydfk	"
	2	Danfk	Skrivning	Skrivning	Tydfk	Regning	"
	1	Skrivning	Tydfk	Tydfk	Regning	Regning	"
4-5	6	Naturhistorie	Gymnast. } A.	Gymnast. } A.	Hebraisk	Naturhistorie	"
	5	Mathematif	Gymnast. } A.	Gymnast. } A.	"	Mathematif	"
	4	Geographie	Mathematif	"	Gymnast. B.	"	"
	3	Fransk	"	"	Geographie	Latin	"
	2	Skrivning	"	Religion	Gymnast. } A.	"	"
	1	Danfk	Skrivning	Skrivning	Gymnast. } A.	Skrivning	"
5-6	"	Gymnastik B.	Gymnast. B.	"	"	Gymnast. A.	"
	"	Sang	Sang	Sang	Sang	Sang	"

NB. Løvedag fra 12-1 Sammenfang af alle Classer.

Disciplene.

Efter Afgangen af de i forrige Aars Program nævnte 7 Dimittender, 1 Død og 1 Udmeldt, samt endnu 3 andre, der noget senere forlode Skolen, nemlig:

Harald Wichfeld, som afgik til Herlufsholm,

Frode Jürgensen og Otto Theodor Sørensen,
som udtoges til anden Bestemmelse, —

indmeldtes igjen følgende til Skolens forskjellige Classer:

Til første Klasse:

Laurits Andreas Clausen Schmidt, Søn af afdøde
Landmaaler Schmidt i Nykiøbing.

Niels Fredrik Vilhelm Lyngby Thaning, Søn af
afdøde Pastor Thaning til Hunseby paa Lolland.

Thomas Nicolai Torp Nielsen, Søn af Pastor
Nielsen i Nykiøbing.

Lorents Weybel Roed, Søn af Kjøbmand Roed i Ny-
kiøbing.

Vilhelm Frits Sidenius, Søn af afdøde Kjøbmand
Rasmus Sidenius i Nykiøbing.

Til anden Klasse:

Johan Peter Lindberg, Søn af Mag. art., Pastor
Lindberg til Thingsted.

Jakob Fischer Kruuse, Søn af Amtstuefuldmægtig Kruuse
i Nykiøbing.

Hans Christian Hansen, Søn af Proprietair Hansen
til Vestensborg.

Til fjerde Klasse:

Hans Peter Barfod, Søn af Tolddetient Barfod i Rødby.

Sophus Baldemar Schwensen, Søn af Cancellieraad,
Byfoged Schwensen i Nysted.

Peter Emil Blume, Søn af Pastor Blume i Stubbe-
fiøbing.

Samtlige Skolebesøgende have saaledes udgiort et Antal af 55. Men ved Hs. Høiærværdighed Dr. Biskop Gads Forskyttelse til Odense, udmeldtes hans Søn Henrik Nicolai Clausen Gad, og ligeledes, under 1ste Mai d. A., en anden Discipel Hans Peter Riisen, saa at det hele tilbageværende Antal blev 53, fordelte i Skolens 6 Classer saaledes:

VI Classe.

1. Magnus Holst Clausen (afdøde Pastor Clausen i Horslunde).
2. Peter Martin Lund (Skolelærer Lund paa Femø).
3. Christian Heilmann Rosen (afd. Pastor Rosen i Riettinge).
4. Rasmus Møller (Stiftsprovst, Mag. Møller i Torshildstrup).
5. Richard Bentley Lehmann (Told- og Consumtionsinspecteur Lehmann i Nykiøbing).
6. Johan Philip Emil Madsen (Gæstgiver og Borgerrepræsentant Madsen i Bordingborg).
7. Jens Carl Wesenberg Nielsen (Pastor Nielsen i Nykiøbing).
8. Frederik Wilhelm Klemen Kynde Galschiøt (Pastor Galschiøt i Skoffemærke).

V Classe.

1. Frants Christian Heinrich Sodemann (Forpagter Sodemann paa Nøjsomhed paa Falster).
2. Povel Martin Møller (Broder til Nr. 4 i 6te Cl.).

3. Johannes Carl Emil Clausen (Pastor Clausen paa Bagg).
4. Julius Ewald Lunddahl (Købmand Lunddahl i Mariebo).
5. Leonhard Sodemann (Broder til Nr. 1).
6. Theodor Fredrik Wilhelm Henriksen (afd. Købmand Henriksen i Mariebo).
7. Johannes Emil Wiberg (Kunsthandler Wiberg i Nykøbing).
8. Henrik Gregorius Sophus Erichson (afdøde Mægler Erichson paa St. Croix).
9. Henrik Christian Møller Holst (Consistorialraad Holst i Magleby i Sjælland).

IV Klasse.

1. Knud Rasmus Edvard Sidenius (Købmand R. Sidenius i Mariebo).
2. Poul Johan Harder (Farver Harder i Nykøbing).
3. Laurits Christian Adolf Schæffer (Forpagter Schæffer paa Mariebo Ladegaard).
4. Julius Christian Lehmann (Broder til Nr. 5 i 6te Cl.).
5. Sophus Baldemar Schwensen (Cancellieraad, Byfoged Schwensen i Nysted).
6. Peter Emil Blume (Pastor Blume i Stubbebo).
7. Jakob Tycho Hoffmann Nielsen (Broder til Nr. 7 i 6te Cl.)
8. Frederik Emil Wichmand (Købmand Wichmand i Sarkøbing).
9. Hans Peter Barfod (Lødbetient Barfod i Rødbby.)

10. Julius Theodor Brehm (Kjøbmand Brehm i Nykiøbing).
11. Carl Stolpe Ehrenreich (Pastor Ehrenreich i Vaabensted).
12. Ferdinand Christian Theodor Fold (Skovrider Fold paa Hvededalsgaard).

III Klasse.

1. Julius Povel Anton Egebed (Overophsynsassistent Egebed i Nykiøbing).
2. Georg Wilhelm Sodemann (Broder til Nr. 1 i 5te Cl.).
3. Hans Frederik Uldall Kjøbke (Stiftsphysicus, Regimentschirurg Kjøbke i Nykiøbing).
4. Andreas Carl Wilhelm Møller (afd. Pastor Møller i Taagerup).
5. Adam Wilhelm Rjødt (afd. Pastor Rjødt i Bordegod i Ribe Stift).
6. Johannes Tidemand (Procurator Tidemand i Nykiøbing).
7. Frits William Sidenius (Stadthauptmand Sidenius i Nykiøbing).

II Klasse.

1. Johan Peter Lindberg (Pastor, Mag. Lindberg i Taaderup).
2. Hans Jørgen Baagø Nobel (Tobaksfabrikør og Borgerrepræsentant Nobel i Nykiøbing).
3. Peter Christian Jappe (afd. Kjøbm. Jappe i Sorø).
4. Hans Peter Ludvig Krestensen (afd. Fyrinspекteur Krestensen).
5. Herman Emil Scheel (Apotheker Scheel i Nykiøbing).

6. Jakob Fischer Kruse (Amtstuejsuldmægtig Kruse i Nykiøbing).
7. Ole Theodor Møller Holst (Broder til Nr. 9 i 5te Cl.)
8. Christian Heinrich Hahn*) (afd. Pastor Hahn i Hyllested).

I Klasse.

1. Adolph Friederich Sodemann (Broder til Nr. 1 i 5te Cl.).
2. Niels Sørensen Bruun (Jernstøber Bruun i Nykiøbing).
3. Thomas Nicolai Torp Nielsen (Broder til Nr. 7 i 6te Cl.).
4. Laurits Johannes Møller Holst (Broder til Nr. 9 i 5te Cl.)
5. Hans Christian Hansen (Proprietair Hansen til Bestensborg).
6. Laurits Andreas Clausen Schmidt (afd. Landmaaler Schmidt i Nykiøbing).
7. Niels Frederik Wilhelm Lyngby Thaning (afd. Consistorialraad, Pastor Thaning i Hunsøby).
8. Wilhelm Frits Sidenius (afd. Kjøbmand Sidenius i Nykiøbing).
9. Lorents Weybel Roed (Kjøbmand Roed i Nykiøbing).

Annemøderne af dem, som til næste Skoleaars Begyndelse, den 1ste Septbr., ønskes optagne i Skolen, ere endnu ikke indløbne.

*) Det bemærkes, at det er formeddelt en længere Fraværelse fra Skolen paa Grund af Sygdom, at denne Discipel, hvis Plads ellers har været iblandt de øverste i Classen, nu indtager denne Plads.

Beneficiarier og Gratister.

Som saadanne har det høie Cultusministerium under 25 Novbr. f. A. udnævnt følgende:

Til Ryddelsen af høieste Stipendium:

M. H. Clausen, Chr. Heilmann Rosen, J. Ph. C. Madsen, J. C. Wiberg.

Til mellemste Stipendium:

B. M. Lund, F. C. Fold, A. C. Møller.

Til laveste Stipendium:

A. B. Rjød, H. G. Erichson, H. P. Krestensen.

Til fri Underviisning:

F. B. Galschiøt, J. P. Gebeck, E. H. Hahn, P. C. Jappe, F. C. Wichmand, J. C. Clausen.

Desuden har høisamme Ministerium forundt 2 trængende Studenter her fra Skolen en Understøttelse af Stipendiefonden paa 50 Rbd. hver.

De to Cathedralsskolen tillagte Portioner af det Moltkeske Legat, hver paa 40 Rbd., ere ved Legatets nuværende Bestyrer, Hs. Excell. Greve A. W. af Moltke til Bregentved, forundt Adam Wilhelm Rjød, Søn af afdøde Pastor Rjød til Bordegod i Ribe Stift, og Ferdinand Christian Fold, Søn af Skovrider Fold ved Hvededals Gods paa Falster.

Locale og Inventarium.

Efterat Skolebygningen afvigte Aar havde været underkastet en Hovedreparation og Udvidelse, i det 3 nye Skorstensrør vare blevne opførte og Mansjardetagen indrettet til Læsestuer, havees nu følgende Rum til Raadighed:

- I nævnte Mansardetage, foruden Blads til Indretningen af et fysikalsk Cabinet, 4 rummelige, lyse Læseværelser for 1ste, 2den, 3die og 4de Glasfe.
- I Mellemetagen 1 Examenssal og Læsestuer for 5te, 6te og 7de Glasfe, samt Bibliothek, Museum, Lærernes Afrædelsesværelse, Rectors Arbejdsstue, Archiv og Discipulbibliothek og et lidet Kammer til Kort, Globes og mathematisk Instrumenter.
- I Stueetagen er, som tilforn, Rectors Beboelsesleilighed, bestaaende af 4 Stuer, 3 smaae Kamre med en mindre Garderobe, foruden Kioffen og Spiiskammer.
- I Kielderetagen Leilighed for Tjenestefolk, Brænderum, Bryggers, Kullestue osv.

Læsestuerne, til hvilke det nødvendigeste Inventarium allerede var anskaffet for de hidtil midlertidige Localer, bleve blot forsynede med 3 nye Skraaborde og tilhørende Bænke, Blækhus og Lyseplader, saa at endnu kun mangler 1 Gaetheder til 7de Glasfe, som bliver at anskaffe, naar samme tages i Brug.

Museet forsynedes med en Bogreol for Bibliothekets naturhistoriske Bærker og Afbildninger, 3 store Glasfabe, $\frac{1}{2}$ Al. dybe og $4\frac{1}{2}$ Al. høie, med dobbelte Laager, til Opbevaring af Naturalier, samt en Arbejdspluk for vedkommende Lærer.

Lærernes Afrædelsesværelse med 1 Sopha, 1 Bord, 1 Vandkioler osv.

Corridorerne i begge Skoleetager endelig med 80 støbte Jerntroge til Hatte og Overkioler.

Gymnastiklocalet blev ogsaa istor betydelig forbedret: den aabne Øvelsesplads forstørret, gruset og stampet; Gymnastiksalen selv erholdt et heelt nyt Brædegulv, istedetfor det ældre Leergulv, desuden en hensigtsmæssig Udvidelse ved Udflotning af en Loftstrappe og forandret Anbringelse af Klattremaskinerne, desuden 2 nye Vinduer og 4 nye Halmadrætter.

Alt tilsammen, 13 Fag nye Vinduer og 4 nye Kaffelsovne derunder indbefattede, er bekostet for omtrent 3000 Rbd.; hvorved dog maa bemærkes, at enkelte Inventariestykker, som til Museet og Lærernes Afstrælfesværelse, ere med Ministeriets Tilladelse tilveiebragte ved Salget af noget gammelt Bygningsaffald.

Skolens naturhistoriske Museum.

Fra det zoologiske Museum i Kiøbenhavn har Skolen, siden sidste Anmeldelse, erholdt:

1) *Dactylopterus volitans*. Vestindien. 1) *Callichthys asper*. Surinam. 3) *Cepola* sp. Middelhavet. 4. *Amphisile scutata*. Indiske Ocean. 5) *Teius monitor*. Surinam. 6) *Lithodes arcticus*. Øresund. 7) *Cenobita* sp. 8) *Cyamus ceti*. 9) *Otione auritus*. 10) *Læmargus muricatus*. 11) *Trombidium*. 12) *Mygale*. 13) *Scorpio*. 14) *Grylotalpa*. 15) *Termes* q. 16) *Ligula* sp. 17) *Tænia* sp. 18) *Sabella* sp. 19) *Sipunculus*. 20) *Ophiura*. 21) *Loligo*. 22) *Chiton*. 23) *Bullæa*. 24) *Aplysia*. 25) *Doris*. 26) *Venus*. — Alle i Spiritus.

Desuden følgende Koraller:

- 1) Isis sp. 2) Gorgonia sp. 3) Alcyonium. 4) Alcyonium subg. Lobularia. 5) Fungia fungitis.
- 6) Merulina sp. 7) Pavonia sp. 8) Heteropora sp.
- 9) Oculina prolifera. 10) Oculina subg. Dendrophyllia. 11) Pocillopora sp. 12) Anthophyllum fasciculare. 13) Tubipora Hembrichii. 14) Melitæa sp. 15) Mæandrina sp. 16) Manicina sp. 17) Astræa sp. 18) Astræa subg. Favia. 19) Nullipora sp. 20) Opuntia (Corallium). 21) Cladocora sp. 22) Flustra foliacea.

Endelig efternævnte Conchylier:

- 1) Asspergillum Javanum Lam. Ostindien. 2) Solen ensis L. Nordøen. 3) Solen radiatus L. Ostindien.
- 4) Mya arenaria L. Øresund. 5) Saxicava rugosa L. Nordøen. 6) Sangvinolaria deflorata L. Vestindien.
- 7) Tellina radiata. Østø. 8) Tellina fausta Dilv. Østø. 9) Tellina carnaria L. Østø. 10) Lucina tigrina L. Østø. 11) Donax cuneata L. Østø.
- 12) Astarte semisulcata Gray. Grønland. 13) Cyclas cornea Lin. Sælø. 14) Cyprina Islandica L. Nordøen. 15) Cytherea maculata L. Vestindien. 16) Cytherea meroe L. Østø. 17) Cytherea arabica Chem. Røde Hav. 18) Cytherea cordata Forsk. Østø. 19) Venus decussata L. Middelhøvet. 20) Cardium Iso-cardia L. Vestindien. 21) Cardium serratum L. Østø.
- 22) Cardium muricatum L. Østø. 23) Cardita variegata Brug. Røde Hav. 24) Arca Scapha Chem. Østø. 25) Arca foliata Forsk. Østø. 26) Nucula (Leda) buccata Steenstrup. Grønland. 27) Nucula tenuis Montagu. Østø. 28) Unio pictorum L. Sælø. 29) Unio

- tumidus Retz. Efteds. 30) *Anodonta*, Sorø. 31) *Modiola vulgaris* L. Nordſøen. 32) *Modiola tulipa* L. Veſtindien. 33) *Mytilus edulis* L. Kattegattet. 34) *Pecten Jacobæus* L. Middelhavet. 35) *Pecten Islandicus* O. F. Müller. Jøland. 36) *Pecten Pleuronectes* L. Oſtindien. 37) *Vulsella spongiarum*. Røde Hav. 38) *Terebratula psittacea* Lam. Grønland. 39) *Chiton ruber* L. Efteds. 40) *Pastella vulgata* L. Nordſøen. 41) *Pastella miniata* Born. Gode Haaſs Forbjerg. 42) *Fissurella nodosa* Lam. Veſtindien. 43) *Calyptræa eqveſtris* L. Efteds. 44) *Bulla naucum* L. Oſtindien. 45) *Bulla ampulla* L. Efteds. 46) *Helix nemoralis* L. Siæl- land. 47) *Helix lactea* Müller. Syd-Europa. 48) *Helix pomatia* L. Siæl-land. 49) *Helix adspersa* Müller. Syd-Europa. 50) *Helix carocolla* L. Veſtindien. 51) *Bulimus decollatus* L. Syd-Europa. 52) *Clausilia bidens* Müller. Siæl-land. 53) *Succinea amphibia* Müll. Efteds. 54) *Cyclostoma elegans* Müll. Efteds. 55) *Planorbis corneus* L. Efteds. 56) *Lymnæa stagnalis* L. Efteds. 57) *Melania aurita* Müll. Guinea. 58) *Paludina vivipara* L. Hellebæk. 59) *Ampullaria globosa* Swson. Oſtindien. 60) *Neritina viridis* L. Veſtindien. 61) *Nerita peloronta* L. Efteds. 62) *Natica camena* L. Efteds. 63) *Natica globosa* Chem. Efteds. 64) *Janthina communis* Lam. Atlan. Hav. 65) *Sigaretus concavus* Lam. Efteds. 66) *Haliotis tuberculata* L. Mid- delhavet. 67) *Pyramidella dolabrata* Müll. Veſtindien. 68) *Scalaria lamellosa* L. Middelhavet. 69) *Rotella vestiaria* L. Veſtindien. 70) *Trochus Niloticus* L. Oſt- indien. 71) *Trochus pica* L. Veſtindien. 72) *Mono- donta Pharaonis* L. Oſtindien. 73) *Turbo bælatus* L.

- Vestindien. 74) *Turbo calcar* Gmel. Esteds. 75) *Litormia muricata* L. Esteds. 76) *Litormia litorea* L. Rattegattet. 77) *Turritella duplicata* L. Ostindien. 78) *Solarium perspectivum* L. Vestindien. 79) *Cerithium telescopium* L. Ostindien. 80) *Cerithium vulgatum* Brug. Middelhavet. 81) *Cerithium decollatum* L. Ostindien. 82) *Pleurotoma Javana* L. Vestindien? 83) *Fusus* sp. Ostindien. 84) *Pyrula pugilina* Born. Esteds. 85) *Pyrula rapiformis* Born. Vestindien. 86) *Pyrula ficus* L. Esteds. 87) *Turbinella pyrum* L. Ostindien. 88) *Cancellaria asperella* Lam. Esteds. 89) *Ranella albivariosa* Reeve. Esteds. 90) *Ranella spinosa* L. Esteds. 91) *Murex pomum* Gmelin. Vestindien. 92) *Murex trunculus* L. Middelhavet. 93) *Murex brandaris* L. Esteds. 94) *Triton pileare* L. Vestindien. 95) *Triton variegatum* L. Esteds. 96) *Fasciolaria Tulipa* L. Esteds. 97) *Triton femorale* L. Esteds. 98) *Rostellaria curvirostris* Lam. Røde Hav. 99) *Pterocera lambis* L. Vestindien? 100) *Strombus pugilis* L. Esteds. 101) *Strombus gigas* L. Esteds. 102) *Strombus bituberculatus* Lam. Esteds. 103) *Strombus canarium* L. Ostindien. 104) *Strombus luhuanus* L. Esteds. 105) *Strombus vitatus* Lam. Esteds. 106) *Aporrhais pes pelicani* L. Nordsøen. 107) *Oniscia oniscus* L. Vestindien. 108) *Cassis testiculus* L. Esteds. 109) *Cassis flammea* L. Esteds. 110) *Cassis rufa* L. Ostindien. 111) *Purpura patula* L. Middelhavet. 112) *Purpura bufo* Lam. Vestindien. 113) *Harpa ventricosa* Lam. Ostindien. 114) *Dolium maculatum* L. Vestindien. 115) *Dolium fasciatum* Lam. Ostindien. 116) *Dolium perdix* L. 117) *Buccinum undatum* L. Nordsøen. 118) *Buccinum*

- Tranquebaricum Chem. Ostindien. 119) *Bullia vittata*.
 Vestindien. 120) *Nassa canaliculata* Lam. Ostindien.
 121) *Eburna spirata* L. Esteds. 122) *Eburna Zegla-*
nica Brug. Esteds. 123) *Terebra maculata* L. Esteds.
 124) *Columbella mercatoria* L. Vestindien. 125) *Mitra*
episcopalis L. Ostindien. 126) *Voluta musica* L. Vest-
 indien. 127) *Voluta Laponica*. Ostindien. 128) *Cym-*
bium cisium. Africa. 129) *Marginella rosea* Lam.
 Gode Haabs Forbjerg. 130) *Ovula ovum* L. Ostindien.
 131) *Ovula gibbosa* L. Vestindien. 132) *Cypræa tigris*
 L. Ostindien. 133) *Cypræa exanthema* L. Vestindien.
 134) *Cypræa stercoraria* L. Guinea. 135) *Cypræa*
arabica L. Ostindien. 136) *Cypræa erosa* L. Esteds.
 137) *Cypræa erones* L. Esteds. 138) *Cypræa ocel-*
lata L. Esteds. 139) *Cypræa moneta* L. Vestindien.
 140) *Ancillaria glabrata* L. America. 141) *Oliva hi-*
spidula Lam. Vestindien. 142) *Oliva gibbosa* Born.
 Esteds. 143) *Oliva manca* Lam. Ostindien. 144) *Conus*
hebræus L. Esteds. 145) *Conus figulinus* L. Esteds.
 146) *Conus betulinus* L. Esteds. 147) *Conus virgo* L.
 Esteds. 148) *Conus textile* L. Esteds. 149) *Conus*
Amadis. Esteds. 150) *Nautilus Pompilius* L. Esteds.
 151) *Spirula Peronii* Lam. Atlant. Hav.

-
- 152) *Fusus antiquus* L. Nordsoen. 153) *Pinna*.
 Middelhavet. 154) *Chama*. Rode Hav. 155) $\frac{1}{2}$ *Hippo-*
pus maculatus. Ostindien. 156) *Voluta melo*. Esteds.
-

Fra Universitetets mineralogiske Samling hidsendt:

Dryktognostiske Mineraler.

A. Elementer.

- 1) Kobber, gediegent, i Deleritmandelsteen. Færø. 2) Sølv, gediegent, Kongsberg. 3) Graphit. 4) Arsenik-Sølv. 5) Svovl. Rusland.

B. Svovlforbindelser.

- 6) Kobberglands med Dvarts. 7) Sølvglands med gediegent Sølv paa Flußspath. Freiberg. 8) Zinkblede. 9) Blyglands, krystalliseret. Derbyshire. 10) Blyglands, tæt. Harzen. 11) Zinnober. 12) Kobberkies, krystalliseret. 13) Kobberkies med Asbest. Westmannland. 14) Broget Kobbermalm. Edelfors. 15) Graa Spydglands, bladet, krystallinff. 16) Rødgylde. Joachimsthal, Böhmen. 17) Arsenikkies. 18) Glandskobalt, løse Krystaller. 19) Glandskobalt med Svovlkies. Madum. 20) Svovlkies, Brudstykker af et Octaeder. 21) Svovlkies, tæt. 22) Molybdænglands, krystallinff.

C. Flettede Forbindelser.

a. Sammensatte efter Formlen R.

α. Kiselsyre og kiselsure Salte.

- 23) Biergkrystal. 24) Dvartsdruse. Zweibrücken. 25) Dvarts. 26) Dvarts, stænglet. Arendal. 26 a) Amethyst, flebet. 27) Røgtopas. 28) Galudon. 29) Chrysopras. 30) Rosenkvarts. 31) Hornsteen. 32) Træsteen. 33) Rød Jaspis. 34) Porcellainsjaspis. 35) Flint. 36) Agat. 37) Opal. 38) Kiselsinter. 39) Menilith. 40) Speksteen. 41) Manganfisel. 42) Augit, 3 løse Krystaller. 43) Augit,

krySTALLIFERET. (Uralit.) 44) Tremalit v. Tremolit. 45) Asbest. 46) Amiant. 47) Hornblende, krySTALLIFERET. Arendal. 48) Hornblende, krySTALLINSK. 49) Anthophyllit. Kongsbjerg. 50) Olivin. 51) Serpentin. 52) Talk, skifrig. 53) Andalusit. 54) Zircon i Sienit. Fredriksværn. 55) Cyanit Salzburg. 56) Sapphirin med Glimmer. Grønland. 57) Staurolith. Tvilling. 58) Kaolin. 59) Orthoclas, krySTALLIFERET. 60) Orthoclas, krySTALLINSK. 61) Labradoriserende Feldspath. 62) Spodumen. Utm. 63) Scapolith. 64) Obsidian. 65) Chabasit. 66) Prehnit. Montblanc. 67) Stilbit, krySTALLIFERET med Chabasit. 68) Mesotyp. 69) Analsin. Koburg. 70) Apophyllit. 71) Epidot, krySTALLIFERET. Arendal. 72) Vesuvian, krySTALLIFERET. Norge. 73) Granat, 3 løse KrySTALLER. 74) Granat, krySTALLIFERET. Grønland. 75) Granat, tæt. 76) Kolophonit. 77) Pyrop. 78) Glimmer, bladig. 79) Glimmer, straalet.

β. Svovlsure og Borsure Salte.

80) Lungspath, krySTALLIFERET. 81) Lungspath i sammenvorne KrySTALLER. Andreasberg. 82) Lungspath, tæt. 83) Celestin, tæt. 84) Gips, 2 løse KrySTALLER. 85) Gips, sammenvorne KrySTALLER. 86) Gips, tæt. 87) Boracit, i Gips. Segeberg. 88) Datolith. Arendal. 89) Allunsteen. Tolsa. 90) Turmalin, Brudstykke af en stor KrySTAL. 91) Turmalin i Chlorit.

b. Sammensatte efter Formlen $\overline{\text{R}^2}$.

92) Lazulit. 93) Uranglimmer.

c. Sammensatte efter Formlen $\ddot{\text{R}}$.

α. Iter.

94) Pyrolusit. 95) Zinsteen, krySTALLIFERET. 96) Tin-

steen. 97) Bassetin. 98) Rutil, krystalliseret paa Dvarts. 99) Rutil, løse, afrundede Brudstykker.

β. Salte.

100) Urragonit, krystallinsk. 101) Kalkspath, krystalliseret i primitive Rhomber. 102) Kalkspath, krystalliseret i Skalenoedre. Island. 103) Kalkspath, krystallinsk. Andreasberg. 104) Kalkspath, krystalliseret. 105) Marmor. 106) Kalkfinter. Sveits. 107) Graa Kalksteen. Kongsberg. 108) Stalactit. 109) Blyspath, krystalliseret. 110) Malachit.

d. Sammensatte efter Formlen $\overline{\text{R}^2}$.

111) Rubin. 112) Emergel. 113) Jernglæs, krystalliseret. Elba. 114) Jernglæs, bladet, i Dvarts. 115) Rødjernsteen. 116) Brunjernsteen. 117) Leerjernsteen. 118) Myremalm. 119) Magnetjernsteen.

D. Chlor og Fluorforbindelser.

120) Kogsalt, rødagtig, krystallinsk. 121) Kogsalt, stænglet. 122) Apatit. Arendal. 123) Grøn Blymalm, krystalliseret. 124) Flusspath, krystalliseret. 125) Flusspath, krystalliseret med Straalkies. 126) Flusspath, krystalliseret, grøn. 127) Flusspath, tæt med Glimmer. 128) Topas, et krystallisk Brudstykke. 129) Kryolith, tæt. Grønland.

254
127
125

En Række af Biergarter og Forsteninger
navnlig til at oplyse Scandinaviens geognostiske Forhold.

A. Almindelige Biergarter.

a. Plutoniske Biergarter.

130) Granit. 131) Graphit—Granit. Grønland. 132)

Zirconienit. Fredriksværn. 133) Diorit. 134) Basalt.
 135) Gabbro. 136) Porphyr, fløben. 137) Mandelsteen.
 138) Lava. 139) Lava. 140) Beegsteen.

b. Metamorphiske Biergarter.

141) Gneus. 142) Gneus. 143) Glimmerskifer med
 Kobberkies. 144) Glimmerskifer med Granater.

c. Neptunistiske Biergarter.

145) Leerfifer. 146) Allunfifer. 147) Chloritfifer.
 148) Tegnefifer. 149) Skiferleer. 150) Hornblendeskifer.
 151) Conglomerat. 152) Sandsteen. 153) Jernholdig Sand-
 steen, dannet om Kanonerne paa et 1720 ved Anholt strand
 det Krigsskib, optaget 1847. 154) Overgangskalk. 155) Maa-
 strichkalk. 156) Grøststeen. 157) Martør.

II. Specielle Biergarter og Forsteninger.

a. Urformationen.

158) Granit. Scandinavien. 159) Granit. Norge.
 160) Granit. Bornholm. 161) Feldspath. Bornholm. 162)
 Flusspath i Granit. Bornholm. 163) Kobberkies. Nør.
 164) Arragonit. Sandvig. Bornholm.

b. Overgangsformationen.

165) Overgangssandsteen. Nør. 166) Anthracolith.
 Overgangsformationen. Bornholm. 167) Cementsteen. Over-
 gangsformationen. Bornholm. 168) Allunfifer. Overgangs-
 formationen. Bornh. 169) Overgangssandsteen. Buggerup.
 170) Overgangskalksteen med Trilobiter. Skaane. 171) Anthra-
 colith med Forsteninger. Overgangsformationen. 172) Or-
 thocera communis. Overgangsformationen. Gothland.
 173) Leptæna depressa. Overgangsformationen. Gothland.

174) *Atrypa reticulata*. Overgangsformationen. Malmø ved Christiania.

c. Secundaire Dannelser.

175) Kobberskifer med Fjseforsteninger. 176) Dolomit. Engelland. 177) Keupersandsteen med *Nielsonia brevis*. Hør, Skaane. 178) *Gryphæa arcuata*. Lias. 179) Lithographisk Skifer. Jura, Lybssland. 181) *Pterophyllum compactum*. Jura. 181) *Ostrea deltoidea*. Jura. 182) Jernsteen med Planteforsteninger fra den jernførende Kulformation. Bornholm. 183) Leer med *Fucus Targionii*. Jernfri Kulformation. Bornholm. 184) Kul. Grønland. 185) Grønsandsteen. Lellinge ved Kiøge. 186) Saltholmskalk. Næshøi, Sialand. 187) Saltholmskalk. Saltholm. 188) Færøskalk. Færø. 189) Krimsteen. Stevnsflint. 190) Blegefridt. Jylland. 191) Flint, gul fra Blegefridt. Jylland. 192) Haisfisetand. Færøskalk. Færø. 193) *Brachiurus rugosus*. Færøskalk. Færø. 194) *Belemnites mucronatus*. Grønsand. Skaane. 195) *Nautilus Danicus*. Færøskalk. Færø. 196) *Trochus niloticiformis*. Færøskalk. Færø. 197) *Cypræa*. Færøskalk. Færø. 198) *Mytilus unguatus*. Færøskalk. Færø. 199) *Arca*. Færøskalk. Færø. 200) *Ostrea diluviana*. Grønsand. Skaane. 201) *Ostrea reflexa*. Færøskalk. Færø. 202) *Exogyra lasciniata*. Grønsand. Skaane. 203) *Pecten lævis*. Grønsand. Skaane. 204) *Spondylus truncatus*. Grønsand. Skaane. 205) *Terebratula biplicata*. Færøskalk. Færø. 206) *Terebratula carnea*. Skrivefridt. 207) *Terebratula flustracea*. Færøskalk. Færø. 208) *Crania nummulus*. Grønsand. Skaane. 209) *Galerites*, en Flinttierne, Skrivefridt. 210) *Ananchytes*, en Flinttierne, Skrivefridt. 211) *Spatangus*. Kridtformation. Surrey. 212) Brudstykker af Schinitpigge.

Kridtformation. Nøen. 213) *Cyathidium holopus*. Farvøfalk. Farvø.

d. Tertiærformationen.

214) Moleer. Brunfulformationen. Jylland. 215) Sandstensconglomerat. Brunfulformationen. Sylt. 216) Rav, opfyldt af Havet. Brunfulformationen. Jylland. 217) Brunful. Brunfulformationen. Jylland. 218) *Fusus corneus*. Brunfulformationen. Sylt. 219) *Isocardia cor.* Brunfulformation. Sylt. 220) Bituminøst Træ.

Islandske Mineraler og Biergarter.

221) Svovl. Krisuvik. Island. 222) Hverfalt. 223) Kalkspath. (Dobbelspath) primitiv Rhomboeder. 224) Stilbit. 225) Mesotyp. 226) Heulandit. 227) Jaspis. 228) Calcædon. 229) Kifelfinter. Geiser. 230) Baulit. 231) Havnefordit. 232) Christianit. (Anorthit). 233) Obsidian, glindsende sort. 234) Obsidian, rødbrun med indblandet Zeolith. 235) Pimpsteen. 236) Tufagtig Lava. 237) Tæt Lava. 238) Tæt Lava fra Heklas sidste Udbrud 1845. 239) Slafagtig Lava fra Hekla 1845. 240) Porøs Lava fra Hekla 1845. 241) Surturbrand. 242) Surturbrandskifer.

Færoiske Mineraler og Biergarter.

243) Kalkspath, frystalliseret. 244) Kalkspath i gule terninglignende Rhomboedre. 245) Stilbit paa Dolerit-Mandelsteen. 246) Stilbit med Chabasit. 247) Stilbit i sammenhobede Krystaller. 248) Chabasit, frystalliseret paa Dolerit-Mandelsteen. 249) Chabasit, frystalliseret paa Mau-

delsteen. 250) Apophyllit, krystalliseret paa Mesole. 251) Apophyllit, krystalliseret med blaalig Kalkspath. 252) Apophyllit, krystalliseret med Mesole paa Dolerit-Mandelsteen. 253) Mesole. 254) Grønjord.

En Række Krystalmodeller.

a. *Enhørende til det sphæroedriske System.*

1) Rhombododecaedret. 2) Leucitoedret. 3) En Combination af Terningen, Octaedret, Rhombododecaedret og 3 Icositetraedre.

b. *Til det rhomboedriske System.*

4—8) Quarzens Krystalform.

c. *Til det pyramidale System.*

9) Apophyllitens Krystalform. 10—11) Zirconens Krystalform. 12) Vesuvianens Krystalform.

d. *Til det prismatiske System.*

13—15) Tungspathens Krystalform. 16) Augitens Krystalform.

Bibliotheket.

Bibliotheket har, som sædvanlig, erholdt forskellige Sendelser fra Ministeriet, f. Ex. alle i Aarets Løb i Danmark udfomne Programmer og Disputatter og Fortsættelser af tidligere Gaver som: Molbechs historiske Tidsskrift, Det Danske statistiske Labelværk, Danff Statsbudget og Statsregnskab, Ørstedes Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger,

Selmers Akademiske Aarbog, Stephani thesaurus lingvæ græcæ; desuden: Jernside edr Hákonarbók samt Islenzkir Annaler, udg. af det Arnemagnæanske Legats Bestyrere og endelig Beckers hist. Musæum eller Tidskrift for utrykte historiske Billeder.

For egen Regning har Bibliotheket bekoftet deels en heel Deel Indbindinger, deels Fortsættelser af tidligere holdte Skrifter, f. Ex. Gersdorfs Leipziger Repertorium, Meyers Conversationslexicon og Antiflesbviigholsteenske Fragmenter osv. deels for savnede eller nye udkomne Bøger, som:

Wiehes Udgave af enkelte af Platos Dialoger.

Madvig's græske Syntax.

Bergs og Möllers latinske Læsebog.

Horatii opera ed. Henr. Duenzer.

Plinii Secundi Epistolæ von Moriz Dering. 2de H.

Reflexions de l'empereur Marc Aurele Antonin avec quelques remarques.

Antonins Leverejler, oversatte af Basitholm.

Aristoteles, Die Ethik, übersezt von Chr. Garve. 2 Bd.

Aristoteles, Die Politik, übersezt von Chr. Garve, mit Abhandlungen begleitet von G. G. Fülleborn.

Wolffs Hausschatz Englischer Poesie.

Jane Eyre by Bell.

Sir Theodore Broughton by James.

Det gothiske Sprogs Formlære ved Munch.

Sammenlignende Fremstilling af den danske, svenske og tydske Sproglære ved Munch.

Sibberns og Bierings franske Stiiløvelser.

Gustave Planche: Portraits litteraires de XIX siecle.

Neuestes und vollständigstes Handbuch der Naturgeschichte von Dr. Gistel.

Hannovers Lærebog om Mikroskopet og dets Brug.
 Chemisk Fysik til Brug ved Skoleunderviisning af Silsperberg.
 Nordlyset, et naturvidenskabeligt Tidsskrift ved Schumacher.
 Tidsskrift for populair Naturvidenskab ved Petit og Thornam.
 Nœn Mathematik, det elementaire Coursus, ved A. Stein.
 Den elementaire Theorie af de trigonometriske Linier ved
 Ramus.

Differential- og Integralregning ved Ramus.

Analytisk Geometrie ved Ramus.

Geometrisk Tegnelære ved Siamesen.

Kortfattet Lærebog i Verdenshistorien ved Mort Hansen.

L. Møllers Danmarks Historie.

Molbeck, om Dithmarskerkrigen.

Rekrutlogiske Samlinger af Selmer.

Udsnykker vedkommende det Slesvigiske Spørgsmaal.

N. M. Petersen, Nordisk Mythologie i Forelæsninger.

Skånska Skolväsendets Historie ved J. E. Nitz.

Nelson und die Seekriege von 1789—1815 von Jurien de
 la Graviere.

Kalkars danske Bibeloversættelse.

Daugaard, om Tilhuseembedet i Kirken.

F. Barfod, om Danmarks Geistlighed.

Bibliotekets Indtægt i Aaret 1848 var Renten af Over-
 lærer Hages Legat 128 Rbd. = 8.

Dets Udgift til Indbinding, Indkjøb
 Dækning af foregaaende Mars Underbal-
 lance var 175 — 74 -

Altjaa Underballance 47 Rbd. 74 8.

som bliver at refundere Skolekassen.

Til forestaaende Examen læstes og opgives Følgende:

Dansk.

- I Klasse:** Molbechs Læsebog forfra til Side 145. Doppermanns Indledning til Grammatiken forfra til § 4. Under Læsningen er meddelt et kort Afrids af Bøiningsslæren. 1. Digte af Barfods Læsebog ere lærte udenad og Dictat forestaget 2 Gange om Ugen.
- II Klasse:** Molbechs Læsebog fra Side 127—200. Hele Doppermanns Indledning, med Undtagelse af §§ 174—79, hvis Indhold er optaget i en udførligere mundtlig Fremstilling af Bøiningsslæren. Stiil, for det meste bestaaende i Gjengivelse af en Fortælling eller af det i Verdenshistorien eller Bibelhistorien læste, er skrevet 2 Gange om Ugen og 7 Digte lærte udenad.
- III Klasse:** Holst's prosaiske Læsebog er benyttet til Læseøvelser og sproglig Analyse. Wingers Danske Grammatik er læst. 1 Stiil ugentlig leveret, bestaaende deels i Oversættelser fra Tydsk og Fransk, deels i Besvarelser af frie Opgaver.
- IV Klasse:** Holst's poetiske Læsebog er benyttet og Grundtrækkene af Metriken indøvede. Et Par Timer maanedlig ere anvendte til Øvelser i Svensk Læsning efter det af Sturzenbecher udgivne Album. 1 Stiil leveredes ugentlig af fortællende eller beskrivende Indhold, hvortil Opgaverne toges fra de Forestillingskredse, der maatte antages at ligge Disciplene nærmest.
- V Klasse:** Efterat den nordiske Mythologie i Vinterhalv-

aaret var gjennemgaaet i sammenhængende Foredrag, blev Sommerhalvaaret benyttet til Læsning af enkelte Danske Arbejder. 1 Stiil skreves ugentlig.

VI Klasse: Den sidste Halvdeel af den Danske Literaturhistorie gjennemgaaet, dertil knyttet en Dplæsning af de meest betydningsfulde Stykker i Poësie eller Prosa. 1 Stiil ugentlig bestaaende i udførligere Bearbejdelser af Opgaver af religiøus eller historisk Indhold.

Engelsk.

Den Underviisning i dette Sprog, der i sidste Aars Indbydelseskrift blev tilbudt, er i Aarets Løb benyttet af omtrent 12 af Skolens Disciple. Den vil i næste Aar blive fortsat under de samme Betingelser.

Tydsf.

I Klasse: Rung's Læsebog fra Side 86—129. Af den poetiske Deel ere 11 Stykker lærte udenad. Formlæren efter Hiort, kun med Forbigaaelse af 2den Conjugation. Skriftlig Oversættelse af et isorveien gjennemgaaet og diceret Stykke een gang om Ugen.

II Klasse: Rung's Læsebog fra Side 96—151 og fra Side 207—220. 6 af de større og vanskeligere Digte lærte udenad. Hele Formlæren efter Hiort. De vigtigste Punkter af Ordsejningslæren ere leilighedsviis berørte under Læsningen og tildeels indøvede ved Oversættelse fra Dansk til Tydsf, som afværlende skrift-

lig og mundtlig er anstillet 2 Gange om Ugen efter Rungø og Jürs Materialier.

- III Klasse:** Hiorts Læsebog fra Side 16—65. Ordfor-
søiningxlæren deels efter sammes større Gram-
matik, deels efter dicterede Regler. Skriftlig
Oversættelse fra Danst til Tydsk efter Jürs
og Rungø Materialier eengang ugentlig.
- IV Klasse:** Hiorts tydske Læsebog fra S. 105—221.
Grammatiken repeteret og samme Øvelser fore-
tagne som forrige Aar. 1 Stil skreves ugent-
lig hjemme efter Bresemann.
- V Klasse:** Hiorts tydske Læsebog fra Side 113—234.
Den grammatiske Underviisning udvidet. Stil
skrevet eengang om Ugen, i Begyndelsen af
Aaret efter Bresemanns Materialier, senere
store sammenhængende historiske Stykker. Stilen
skreves hjemme.
- VI Klasse:** De Bøger, her læstes, overlodes til Disciple-
nes eget Valg og saaledes bleve af Forskiellige læ-
ste: Bartholdys Reise in Griechenland. Strauß,
Glockentöne aus dem Leben eines jungen Geist-
lichen. Musæus, Volksmärchen 2 Bd. Wie-
land, Die Abderiten. Lessing, Nathan der
Weise, Emilie Galotti, Minna von Barnhelm.
Voss, Louise. Leisewitz, Julius von Tarent.
Schiller: Geschichte des dreißigjährigen Krieges,
Die Räuber, Fiesco, der Parasit, Pfadra,
Turandot, Don Carlos, Wallensteins Lager,
Lyrische Gedichte. Kogbue, Reise um die Welt.
Göthe, Iphigenia auf Aulis. Grammatiken
reputeredes. Oversættelse fra Danst til Tydsk

foretoges hver Time, og 1 Stiil skreves og rettedes udenfor Skolen hver Uge.

Latin.

- III Klasse:** Silfverbergs Læsebog for Begyndere: Første Cursus, og af andet Cursus 1, 3, 4 Afsnit til Nr. 80. Madrigs Grammatik: Boiningslæren, omtrent i samme Omfang som den meddeles i den særskilt udgivne Formlære. Alt det Læste saavel i Læsebog som Grammatik er repeteret. Stiil er skrevet tre Gange ugentlig efter Trojels Extemporalsamling, hvorved saaledes den vigtigste Deel af Ordboininglæren practisk er indøvet.
- IV Klasse:** Cæsar de bello Gallico, 6te og 7de Bog. Madrigs Grammatik: Boiningslæren, saaledes at der medtoges hvad der ikke var læst det foregaaende Aar; Ordboininglærens første Afsnit, samt andet Afsnit efter et Udtog. Alt det Læste saavel i Læsebog som Grammatik er repeteret. Stiil er skrevet tre Gange ugentlig, deels efter Trojels Extemporalsamling, deels efter Dictat af mindre sammenhængende Stykker. Nu og da ere extemporale Dvølsler anstillede. Gengang om Maanedes er skriftlig oversat et Stykke af Cæsar eller Cicero.
- V Klasse:** Cicero orat. in Catilin. I, II, III, IV. Livius Lib. XXI. Ovid. Metamorph. Lib. I, II (med Forbigaaelse af nogle, i Alt omtrent 40 Vers), Bojesens Antiquiteter forfra til S. 60. Madvig Grammatik: Lyd-

lære, Bøiningøslære, Ordtdannelseøslære, Ordøøiningøslærens 2 første Aøssnit og det Bøigtigøste af Verøslæren. Ugøentlig ere 2 Stile økrevne hjemme og i Reglen en fortere Stil og en Berøton økrevne paa Skolen.

VI Klasse har læøst iaar: **Virgils Æneide VI og VII; Horats Oder I og II samt af Epoderne 1, 2, 7, 13. Epist. 1 Bog. Cicero Orat. in Catilin. I, II, III, IV; Tuscul. Qvæst. V. Cato major. Sallust. Catilina. Tacitus. Agricola.** Hele Bøjesens Høandbog i de romerske Antiquiteter, deels læøst nyt, deels repeteret. Madvigø Grammatik er gøjennemgøaet heelt paa enøste Stykker nær. Stile bleve økrevne hjemme to Gønge ugøentlig. Gøngang om Ugen anvøndtes 2 samlede Timer aføerlende til Stil paa Skolen (tildeels mundtlige Øveløer) eller Berøton.

Dimittenderne angive desøden: **Livins III og IV Bog. Sallust. Jugurtha. Cicero, i Madvigø Udøave, XI Taler. Tuscul. Qvæst. II Bog. Lælius. Virgils Æn. V Bog. Horats: Satir. 1 Bog. Terents Heautontimorumenos og Phormio.**

Græøf.

IV Klasse: Adøpredte Stykker af Lunds Læøebog til Indøøvelse af Formlæren efter Langes Grammatik. De 2 første Capp. af Xenophons Anabasis 1ste Bog.

- V Klasse:** Xenophons Anabasis 1ste Bog, fra 6te Cap. til Enden og hele 2den Bog. Homers Odyssee 1ste og 2den Bog. Langes Grammatik: Formlæren.
- VI Klasse:** Xenophons Memorabilia 1ste og 2den Bog. Herodot 9de Bog. Plutarchs Camillus. Iliadens 3die Bog. Odysseens 1ste og 10de Bog. Langes Grammatik og Bojesens Antiquiteter.

Dimittenderne angive tillige: Platons Crito. Iliadens 1ste Bog. Odysseens 3die og 6te Bog. Johannes Evangelium og Apostlenes Gierninger.

Hebraisk.

- V Klasse:** Udsprede Stykker af Tidemand's Læsebog. Genesis 12te Cap. Lindbergs Grammatik.
- VI Klasse:** Hele Genesis og Lindbergs Grammatik
- Dimittenderne have desuden læste de 12 første Cap. af Exodus.

Fransk.

- II Klasse:** Borrings Manuel de langue française Pag. 47—97. Af Bøininglæren ere de regelrette Former lærte med Benyttelse af Abrahams Grammatik. Gengang ugentlig er anstillet Dvælselse i Rettskrivning.
- III Klasse:** Borrings Manuel Pag. 81—175. Abrahams Grammatik: Bøininglæren, som tillige er indøvet ved Stile, eengang om Ugen efter Sibberns Exempelsamlings første Hefte.

IV Klasse: Bornings Læsebog for Mellemklasser, Pag. 109—207. Abrahams Grammatik: Bøinings- og Orddannelselæren. Stille ere ugentlig skrevne efter Jørgensen's Materialier.

V Klasse: Bornings *Etudes litteraires*: partie en prose Pag. 1—20; 46—62; 105—158. *Alb. poetique* 451—482. Abrahams Grammatik: Bøiningslæren, Orddannelselæren, Ordfoiningslærens 1ste Afsnit og 2det Afsnit til Cap. 7. 1 Stil er ugentlig skrevet efter Sibberss Exempelsamlings 2det Hefte. Nu og da ere extemporale Øvelser anstillede.

VI Klasse: Mérimée: *Chronique du regne de Charles IX* og 8 Capp. af samme Forfatter's *la double méprise*. Victor Hugo *les orientales* efter et Uddrag. Abrahams Grammatik: Bøinings-, Orddannelses- og Ordfoiningslæren. Nu og da ere extemporale Øvelser i at oversætte fra Dansk anstillede.

Dimittenderne have desuden læst: Mérimée: *Colomba*; Alfred de Vigny: *Cinque Mars*; Børring: *etudes litteraires*.

Religion.

I Klasse: Hele Herslebs mindre Bibelhist. 23 Psalmer.

II Klasse: Bibelhistorien repeteret. De 4 første Capp. af Balles Lærebog. 13 Psalmer. Som oftest er det sidste Dvartter af Timen bleven anvendt til at læse og forklare Matthæi Evangelium.

III Klasse: Balles Lærebog fra 5te Cap. til Enden.

Herslebs større Bibelhistorie forfra til 5te Periode.

IV Klasse: Fogtmanns Lærebog, forfra til Læren om Tre-enigheden. Herslebs større Bibelhistorie. Det gamle Testamente.

V Klasse: Fogtmanns Lærebog fra Side 45—159. Herslebs større Bibelhistorie fra Side 60—187.

VI Klasse: Dimittenderne: hele Fogtmanns Lærebog og Herslebs større Bibelhistorie. De Dørgte: fra 2det Cap. 4de Afsnit i Lærebogen indtil Enden, men i Bibelhistorien det samme.

Historie.

I Klasse: Den oldnordiske Gudelære og Danmarks og Norges Historie fra de ældste Tider indtil Knud den store, mundtlig foredraget. Verdenshistorien, efter Rosfods fragmentariske Lærebog, forfra indtil Kongemagtens Affkæffelse i Rom.

II Klasse: Den gamle, Middelalderens og den nyere Historie indtil Midten af det 17de Aarhundrede, efter samme Lærebog.

III Klasse: Hele Historien efter samme Lærebog.

IV Klasse: Danmarks Historie efter Allens Lærebog. Verdenshistorien efter Rosfods Udtog, fra Begyndelsen indtil Grækenland.

V Klasse: Hele den gamle Historie og Frankrigs indtil 1815, efter samme Lærebog.

VI Klasse: Sverig, Rusland, Preussen, Polen, Ungarn, Tyrkiet, Portugal, Spanien, Tydskland samt Mongolernes, Chinesernes, Persernes og Arabernes Historie, efter samme Lærebog. Dimit-

tenderne have desuden repeteret hele den vovrige Historie.

Geographie.

- I Klasse:** Almindelig Udfigt over alle Verdensdele, især i fysisk Henseende, efter de sydovske Kort, men uden Afbenyttelse af nogen Lærebog. Desuden Danmarks physiske og politiske Geographie med større Vidtløftighed.
- II Klasse:** Europas Geographie indtil Frankerig, efter Belschow.
- III Klasse:** Hele Europas Geographie efter samme Lærebog tilligemed den indledende Oversigt over den mathematiske Geographie.
- IV Klasse:** De 4 øvrige Verdensdele tilligemed den mathematiske Geographie, efter samme Lærebog.
- V Klasse:** Den gamle Geographie, efter Rønigsfeldt. Europas Geographie indtil Spanien, efter Ingerslevs Lærebog.
- VI Klasse:** Hele Europas Geographie, efter Ingerslev. Dimittenderne have desuden repeteret de andre Verdensdele, efter Belschow, og den gamle Geographie, efter Rønigsfeldt.

Arithmetik.

- I Klasse:** De 4 Regningsarter ere indøvede vorelviis med benævnte og ubenævnte Tal, desuden Reguladetri i hele Tal.
- II Klasse:** De 4 Regningsarter med Brøker. Reguladetri i hele og brudne Tal. Sammensatte Opgaver.

- III Klasse:** Om Sum, Differenti, Product, Quotient, Brøk, Talsystem og Decimalbrøk. Præctiſt Indøvelse af Regning med Decimalbrøk.
- IV Klasse:** Samme Pensum ſom tredje Klasse, men en del udførligere.
- V Klasse:** Foruden foregaaende Klafſes Pensum, endvidere: om Ligninger og Proportioner.
- VI Klasse:** Foruden femte Klafſes Pensum, modsatte og negative Størrelser, Potents, Rod, Logarithmer, Bogstavregning, Rækker.

Geometrie.

- I, II, III Klasse:** Øvelse i geometriſk Tegning, før efter Pedersens, nu efter Simesens Tegnelære.
- IV Klasse:** Doppermanns Plangeometrie: Art. 1—164.
- V Klasse:** Samme Lærebog: Art. 1—233.
- VI Klasse:** Dimittenderne: Hele Plangeometrien efter Urſin. De Øvrige: Den plane Geometries anden Hovedafdeling efter Bergs Lærebog.

Naturhistorie.

- I Klasse:** Pattedyrene og Fuglene efter Strøm.
- II Klasse:** Krybdyrene og Fiſkene efter Strøm.
- III Klasse:** Almindelig Indledning til Zoologien, fornemmelig med Benyttelse af W. Prosch. Pattedyrene og den første Afdeling af Fuglene ſyſtematiſt giennemgaaede efter Bramſens og Drejers Lærebog.
- IV Klasse:** Botaniken efter Bramſen og Drejer.
- V Klasse:** Fiſkene og hele Botaniken.

Skolekassens Indtægter og Udgifter

i afvigte Skolcaar,

hvorunder dog ikke de foran nævnte Bygningsudgifter ere beregnede.

A. Hovedkassen:

Beholdning fra 1847	244 Rbd. 69 f.
Indtægt i Aaret 1848	8,801 — 1 -
	Bliver 9,045 Rbd. 70 f.
Udgift for Aaret 1848	8,951 — 22 -
	Beholdning: 94 Rbd. 48 f.

B. Stipendiekassen:

Indtægt	789 Rbd. 53 f.
Udgift	431 — 95 -
	Beholdning som oplægges: 357 Rbd. 55 f.

Bed foreflaaende offentlige Examen begynder den mundtlige Prøve Mandagen d. 23de Juli og fortsættes til Mandagen d. 30de Juli incl., om Formd. fra Sl. 9—12, Eftermd. fra Sl. 2½—5½, i følgende Orden:

		1ste Værelse.	2det Værelse.	3die Værelse.
Mandag	Formd.....	3die Cl. Religion.	"	"
	Eftermd....	5te Cl. Latin.	4de Cl. Religion.	1ste Cl. Dansk.
Tirsdag	Formd.....	6te Cl. Historie og Geogr.	2den—1ste Cl. Regning.	"
	Eftermd....	6te Cl. Tydsk.	5te Cl. Fransk.	3die Cl. Historie og Geogr.
Onsdag.....	Formd.....	6te Cl. Latin.	5te Cl. Historie og Geogr.	2den—1ste Cl. Naturhistorie.
	Eftermd....	6te Cl. Fransk og Naturhist.	5te Cl. Mathematik.	4de Cl. Græsk.
Torsdag.....	Formd.....	6te Cl. Græsk.	4de Cl. Mathematik.	3die Cl. Naturhist. og Tydsk.
	Eftermd....	6te Cl. Religion.	3die Cl. Mathematik.	1ste Cl. Historie og Geogr.
Fredag.....	Formd.....	5te Cl. Hebraisk.	4de Cl. Latin.	2den—1ste Cl. Religion.
	Eftermd....	5te Cl. Naturhistorie.	4de Cl. Tydsk.	2den Cl. Historie og Geogr.
Lørdag....	Formd.....	5te Cl. Religion.	4de Cl. Naturhistorie.	3die—2den Cl. Fransk.
	Eftermd....	6te Cl. Hebraisk.	3die Cl. Latin.	2den Cl. Dansk
Mandag	Formd.....	6te Cl. Mathematik.	5te Cl. Græsk.	4de Cl. Fransk.
	Eftermd....	5te Cl. Tydsk.	4de Cl. Historie og Geogr.	2den—1ste Cl. Tydsk.

Sl. 5½—6½ alle Classer Svømning, 6½—7½ Sangprøve.

Tirsdagen den 31te Juli om Formiddagen Kl. 10 prøves de nyanmeldte Disciple.

Lørdagen den 1ste September, Formiddag Kl. 11 foretages Translocationen med sædvanlig Høitidelighed.

Mandagen d. 3die September begynder Underviisningen i det nye Skoleaar.

Disciplenes Slægtninge og Bærger, enhver Skolens og Ungdommens Ven indbydes herved ærbødigst til at bære denne offentlige Prøve med Deres behagelige Nærværelse.

Nykjøbing Cathedralsskole den 10de Juli 1849.

E. P. Rosendahl.
